

21. YÜZYILDA ESKİ VE YENİ TERÖRİZM TARTIŞMALARI: AKTÖRLER VE DİNAMİKLER

Fatma TAŞDEMİR*

Öz

Uluslararası ilişkiler literatüründe bazı akademisyenler 11 Eylül 2001'deki terör saldırılarını milat olarak geleneksel (eski) terörizmden oldukça farklı yapıda yeni bir terörizm türünün ortaya çıktığı tezini savunmaya başlamıştır. Yeni terörizm tezinin savunucuları argümanlarını, yeni terörizmin motivasyonunun ideolojiden ziyade dinsel olduğu; terörist grupların örgütlenme şeklinin hiyerarşik ve dikey değil; yatay ve esnek ağ şeklinde olduğu; terör örgütlerinin siber terörizm yanında kimyasal, biyolojik ve nükleer silah (KİS) kullanma konusunda daha istekli ve daha kapasiteli olduğu ve terör örgütlerinin şiddet kullanma konusunda daha acımasız olduğu şeklindeki hipotezler üzerine inşa etmektedirler. Günümüzde ise yeni terörizm savunucuları bir adım daha öte giderek beşinci bir terörizm dalgasının doğduğunu iddia etmeye başlamıştır. Dikkat çeken beşinci dalga teorileri arasında "kabilecilik", "terörist yarı-devletlerin" kurulması ve "teknolojik dalga" teorileri bulunmaktadır. El Kaide dördüncü dalganın, DEAŞ/İŞİD/İslam Devleti (ID) ve Boko Haram ise beşinci dalganın sembol terör örgütleri olarak gösterilmektedir. Yeni terörizm teorileri indirgemeci bir tarzda İslam dinini toleransız bir şiddet dini olarak damgalamaya çalışmaktadır. Çağımızda terörizm olgusunun ve terör örgütlerinin nitelik ve nicelik açısından dönüşüm ve değişim geçirdiği bir realitedir. Ancak bu gelişmelerin arkasında İslam dini değil küreselleşme olgusu, teknolojik gelişmeler, devlet dışı silahlı aktörlerin güçlenmesi ve daha uzun ömürlü hale gelmesi gibi gelişmeler yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Terörizm, Yeni Terörizm, Beşinci Dalga, El Kaide, DEAŞ/İŞİD/ID.

OLD AND NEW TERRORISM DISCUSSIONS IN THE 21st CENTURY: ACTORS AND DYNAMICS

Abstract

In the international relations literature, some academics, who consider the 9/11 terrorist attacks as a turning point, have started to defend the thesis that a new type of terrorism emerged with a structure quite different from the traditional (old) terrorism. The proponents of the new terrorism thesis bases their argumentation's on the hypothesis that the motivation of new terrorism is religion rather than an ideology; the way of organizations of terrorist groups is not hierarchical or vertical but it is in the form of horizontal and flexible network; terrorist organizations are more willing and more capable of using chemical, biological and nuclear weapons

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, fatma.tasdemir@hbv.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1937-4155>

(WMD) and cyber terrorism and terrorist organizations are more brutal in using violence. Nowadays, the defendants of new terrorism have gone one step further claiming that the fifth terrorism wave has emerged. Among the notable fifth terrorism wave theories are the theories of “tribalism”, “the establishment of terrorist-semi-states” and “technological wave”. It is indicated that the symbol terror organization of fourth wave terrorism is al-Qaeda and the symbol terror organizations of the fifth wave is DAESH/ ISIS/ Islamic State (IS) and Boko Haram. The new terrorism theories in a reductionist manner try to label Islam as an intolerant religion of violence. In our age, it is a reality that in terms of quality and quantity the phenomenon of terrorism and terrorist organizations are transformed and changed. Behind these developments lie not the religion of Islam, but the phenomenon of globalization, technological development, the strengthening of non-state armed actors and their longevity.

Keywords: *Old Terrorism, New Terrorism, Fifth Wave, Al-Qaeda, DAESH/ ISIS/ (IS).*

Giriş

Akademik camiada en hararetli tartışma konularından bir tanesi şüphesiz terörizmdir. Terörizm siyasal gayeleri elde etmek için kullanılan bir araç, bir taktik ve bir stratejidir. Terör ve terörizm yeni bir olgu olmayıp antik çağdan günümüze kadarki süreçte bilinen ancak tıpkı savaş olgusu gibi değişim ve dönüşüm geçiren ve yeni boyutlar kazanan bir siyasal şiddet türüdür. Günümüzde yaşanan küreselleşme süreci ve teknoloji alanında ortaya çıkan yeni gelişmeler devlet dışı silahlı aktörleri güçlendirmiş ve bunların başvurduğu çatışma taktik ve stratejilerini dönüştürmüştür. Devlet dışı silahlı aktörlerin kaydettiği bu gelişme ve dönüşümler uluslararası ilişkiler alanında yeni bir terörizm türünün ortaya çıktığı tezini doğurmuştur. Yeni terörizmin geleneksel terörizmden oldukça farklı bir yapıda olduğunu savunan görüşler özellikle 11 Eylül 2001'deki terör saldırılarından sonra ivme kazanmıştır. El Kaide terör örgütü yeni terörizmin sembol örgütü olarak nitelendirilmiştir. 2011'de başlayan Suriye iç savaşının etkisi ile 2014'te ortaya çıkan DEAŞ/İŞİD/ İslam Devleti (İD)¹ ise beşinci dalga teorilerinin model örgütü olarak gösterilmiştir. Bu yeni terörizm iddiaları İslam dininin toleransız şiddet dini olarak etiketlenerek hedef alınması sonucunu da doğurmuştur.

Bu çalışmanın temel sorunsalı eski ve yeni terörizm tartışmalarından hareket ederek terörizmin yapısında meydana gelen değişim ve dönüşümleri ortaya koymak ve güncel örnek olaylardan hareket ederek günümüzde beşinci bir terörizm dalgasından söz edilip edilemeyeceğini ve bu dalganın yalnızca DEAŞ, Boko Haram gibi İslamcı terör örgütlerine indirgenip indirgenemeyeceğini analiz etmektir. Bu amaçla çalışmada ilk olarak terörizmin tanım sorunsalı ele alınacaktır. Terörizmin bir konsensüs tanımının olup olmadığı ve tanımdaki karakteristik unsurların zaman içinde

---

¹ Bu makalede dönüşümlü olarak birbirinin yerine kullanılmaktadır. Haziran 2014'te Hilafet ilanından sonra ise DEAŞ/İŞİD, İslam Devleti (İD) ismini kullanmaya başlamıştır.

nasıl bir değişim gösterdiği üzerinde durulacaktır. Çalışmada ikinci olarak David C. Rapoport'un dalga teorisi çerçevesinde modern terörizmin tarihsel gelişimi ele alınacak ve Rapoport'un dördüncü dalga teorisinin bir uzantısı olarak 1990'larda gündeme gelen ve 11 Eylül 2001 olayı ile etkinlik kazanan yeni terörizm tartışmaları üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede yeni terörizm tezine karşı çıkanların argümanları ele alınacak; yeni terörizmin ve dördüncü dalganın somut örneği olarak gösterilen El Kaide örgütü analiz edilecektir. Son olarak çalışmada "beşinci dalga" tezleri üzerinde durulacak ve bu dalganın somut örneği olarak gösterilen DEAŞ ayrıntılı bir biçimde analiz edilecektir. Sonuç kısmında ise incelenen konulara ilişkin tespitlere, değerlendirmelere yer verilecektir.

1. TERÖRİZMİN TANIM SORUNSALI

Günümüzde terörizmin konsensüse dayalı bir tanımı yoktur. Terörizmin konsensüse dayalı bir tanımının yapılmasının gerekli olup olmadığı konusundaki görüşler terörizmin ontolojik statüsü ile ilgili temel görüşlere dayanmakta olup bu konudaki görüşler *objektivist* ve *sübjektivist* olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Terörizme karşı etkin bir mücadele stratejisi geliştirmek için genel kabul görmüş bir tanımın yapılması gerektiğini savunan *objektivistler*, tipik olarak terörizmi epistemolojik olarak tanımlanabilir objektif özellikler tarafından nitelendirilen farklı bir reel siyasal şiddet olarak varsayarlar (Shanahan, 2016:226). Bu görüşün önde gelen savunucularından Boaz Ganor "*Terörizmin objektif bir tanımı sadece mümkün değildir tanım terörizmle herhangi ciddi mücadele girişiminde ayrılmazdır. Tanımın olmaması halinde uluslararası terörizmle koordineli bir mücadele sağlanamaz*" demektedir (Ganor, 2002:288). Ganor doğru ve objektif bir tanım devletler arasında gerçekleşen konvansiyonel savaşlarda izin verilen davranışları düzenleyen uluslararası hukuk norm ve ilkelerine dayandırılabilirliğini ileri sürmektedir (Ganor, 2002:288). Benzer şekilde Christopher J. Joyner de terörizm fenomeninin politik, akademik ve hukuksal açıdan açık ve kesin bir tanım gerektirdiğini belirtmektedir (Kegley, 1990:11-12'den naklen). Sertaç H. Başeren ise terörizmin bir konsensüs tanımının yapılması halinde terörizmle mücadelenin sorun olmaktan çıkacağına işaret etmektedir (Başeren, 2001:200). Terörizmi tanımlamak için harcanan çabaları zaman kaybı olarak gören *sübjektivist* görüşe göre ise terörizmin tanımının yapılmaması daha yerindedir. Bu görüşün önde gelen savunucularından Walter Laqueur'e göre terörizm çok farklı şekillerde ve çok farklı koşullar altında belirdiği için kapsamlı bir tanım mümkün değildir; seyirci onu gördüğünde kolayca bilir (Laqueur, 1977:5). Uluslararası Adalet Divanı (UAD) yargıçlarından Richard R. Baxter'e göre ise "*Terörizmin hukuksal bir tanımının olduğunu reddetmek için neden vardır: terim, kesin değildir, müphemdir ve hepsinden ötesi bu işlevsel hukuksal bir amaca hizmet etmemektedir*" (Baxter, 1974:380). Böylece *sübjektivist* görüşü paylaşan yazarlar sorunun çözümünün terörizmi

tanımlama ile değil suçun unsurlarına yoğunlaşmakla mümkün olduğuna işaret etmektedirler.

Terörizmin hukuksal bir tanımının yapılamaması akademik bir konsensüs tanım yapılması konusundaki çabaları arttırmıştır. Tanım sorununu çözmek için Alex P. Schmid ve Albert J. Jongman 1985 yılında terörizmin “akademik” tanımları konusunda bir araştırma gerçekleştirmiştir. Schmid ve Jongman bu araştırma sonucunda 109 tane terörizm tanımı derlemiş ve başlıca bileşenlerini bulmak için bu tanımları tahlil etmiştir. Schmid ve Jongman 22 tane tanım unsuru tespit etmiştir. (Schmid, Jongman, 1988:28). Tanımların %83.5’inde *şiddet*; %65’inde “*siyasal*” hedefler; %51’inde *korku* ya da *terör*; %47’sinde *tehdit* ; %41.5’unda *psikolojik etki* ve (*önleyici*) *reaksiyon* terörizmin en önemli unsurları olarak öne çıkmıştır. Tanımların sadece %21’i keyfilikten ve hedeflerin rastgele seçilmesinden dem vururken; %17.5’i sivillerin, muharip-olmayanların, kurban seçilmesini vurgulamıştır (Schmid, Jongman, 1988:5-6; Schwenkenbecher, 2012:12; Merari, 2016:27). Terörizmin tanımındaki bu heterojenlik Leonard Weinberg, Ami Pedahzur ve Sivan Hirsch-Hoefler tarafından 2004 yılında gerçekleştirilen daha yakın dönemli bir araştırma tarafından da teyit edilmiştir. Weinberg ve diğerleri, Schmid ve Jongman’ın araştırmasından farklı olarak, terörizm alanında profesyonel üç dergide 1977-2000 arası dönemde yayınlanmış tam 55 makaleden derledikleri 73 tanımdan yola çıkarak terörizmin tanım sorununa ışık tutmaya çalışmışlardır (Weinberg, Pedahzur ve Hirsch-Hoefler, 2004:777-794). Weinberg ve diğerlerinin çalışmasındaki terörizmin en sık tanımsal unsurları şu şekildedir: %71 *şiddet*; %60 *siyasal* ve %41 *tehdittir*. Akademisyenlerin sadece %22’si için terim *terör* ya da *korkuyu* vurgulamıştır. “Ekstra-normallik” ve “keyfilik” makalelerde yer almazken; “zorlama” unsuru makalelerde sadece %6 olmuştur (Weinberg vd. 2004:781-782). Schmid ve Jongman’ın araştırmasındaki tanımsal unsurdan farklı sonuçlara ulaşan Weinberg ve diğerlerine göre, terörizmden anlaşılan şeyler önemli ölçüde değişmiştir. Ancak üç temel özellik yani *şiddet*, *siyasal gaye* ve *tehdit* unsurları tanımların hepsinde merkezi kalmaya devam etmektedir.

Alex P. Schmid 2011 tarihli “Terörizmin Gözden Geçirilmiş Akademik Konsensüs Tanımı” (*The Revised Academic Consensus Definition of Terrorism*) isimli güncel bir çalışma daha gerçekleştirmiştir (Schmid, 2011:86-87). Bu çalışmada Schmid terörizmin tanımını tespit etmek için 91 terör uzmanına çeşitli sorular yönelmiş ve ardından akademisyenlerin verdiği yanıtlardan yola çıkarak ortak unsurları tespit etmiştir. Sonuçta 580 kelimededen, 12 cümleden ve iki sayfadan oluşan bir tanım ortaya çıkmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki “Terörizmin Gözden Geçirilmiş Akademik Konsensüs Tanımı” da sadece 91 akademisyenin görüşünü yansıtmakta olup bu genel geçer bir tanım değildir. Üstelik 580 kelimelik bir tanım çok uzun olup, kullanım açısından pratik değildir. Bu nedenle söz konusu bu çalışmanın da tanım konusundaki mevcut durumu reforme ettiği veya geliştirdiği söylenemez (Shanahan, 2016:229).

Önde gelen akademisyen ve araştırmacıların tanım çabaları yanı sıra bir çok önemli uluslararası kuruluş ta terörizmi tanımlamaya çalışmıştır. Kurumsal düzeyde önem arz eden tanımlardan ilki Milletler Cemiyeti döneminde hazırlanan ancak yürürlüğe giremeyen 1937 tarihli Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme olmuştur. Sözleşme'nin 1.madde (2). paragrafında terörizm “*Bireylerin ya da bireyler grubunun ya da umumi halkın zihninde bir terör hali yaratmak için tasarlanmış ya da planlanmış bir devlete karşı yöneltilen cezai eylemlerdir.*” şeklinde tanımlanmıştır. Sözleşme terör suçu teşkil eden eylemleri sadece kamu görevlilerine ve kamu mülkiyetine karşı işlenmiş eylemlere sınırladığı için terörizmin tanımı dar kapsamlıydı (Chadwick, 1996:99). Terörizmin bir jenerik tanımını sağlama çabaları Birleşmiş Milletler (BM) döneminde de devam etmiştir (Hmoud, 2006:1031-1043). BM Genel Kurulu tarafından 1996 yılında, 51/210 sayılı karar ile görevi Terörizmin Önlenmesi Konusunda Kapsamlı Taslak Sözleşme (Comprehensive Convention) dahil BM'nin mevcut sektörel sözleşmelerini desteklemek ve yenilemek için bir dizi sözleşme tasarısı hazırlamak olan terörizm konusunda ad hoc komite kurulmuştur. Ad hoc komite bünyesinde Kapsamlı Sözleşme görüşmeleri on yıldan fazla sürmüş ve bir çok madde tamamlanmıştır (Schmid, 2011:51). Ancak “terörizm” ve “terörist suç” kavramlarını tanımlayan 2. madde ve silahlı güçlerin eylemlerini düzenleyen 18. madde üzerinde yaşanan görüş ayrılıkları sonucu Kapsamlı Sözleşme imzalanamamıştır (Schmid, 2011:51-52). Devletler arasında yaşanan görüş ayrılıkları neticesinde Kapsamlı Taslak Sözleşmeyi hazırlayan Ad Hoc Komitenin görevi 2012 yılında BM Genel Kurulu tarafından askıya alınmıştır (Pejic, 2011: 191-192). BM Genel Sekreteri'nin 2004 tarihli *Tehditler, Riskler ve Değişim Üst-Düzyey Paneli Raporunda* da diğer hususların yanı sıra terörizmin tanımı meselesi üzerinde durulmuştur. Raporun 164. paragrafında terörizmin şu şekilde tanımlanması önerilmiştir: “...doğası veya içeriği ile böyle eylemin amacı bir halkı, bir hükümeti ya da bir uluslararası örgütü herhangi bir eylemi yapmaya ya da yapmaktan kaçınmaya zorlamak için sivilleri ya da muharip-olmayanları öldürme ya da fiziksel ciddi zarar vermeyi amaçlayan herhangi eylemdir” (UN Report of The High-Level Panel, 2004: 49). Üst-Düzyey Panelin tanımı bir yıl sonra 2005 yılında BM Genel Sekreteri tarafından “Daha Geniş Özgürlük” başlığı altında yayınlanmıştır. BM Genel Sekreteri'nin söz konusu politik tanımı da bağlayıcı bir tanım değildir. Bu tanım devlet-dışı silahlı aktörlerin terörizm eylemlerini kapsarken, devlet terörizmi meselesini çözümsüz bırakmaktadır. Metnin dar yorumu terörizmin sadece savaş sırasında işlenebileceği gibi bir yoruma yol açma riski taşımaktadır (Pejic, 2011: 194-195). BM Güvenlik Konseyi tarafında 1566 (2004) sayılı kararda kabul edilen terörizmin politik tanımı da bu alandaki belirsizlikleri giderecek nitelikte değildir (UNSC/ RES/1566, 2004). Kurumsal tanımlar BM örgütü ile sınırlı değildir. Örneğin 2014 tarihinde NATO terörizmi şu şekilde tanımlamıştır: “*Siyasi, dinsel ya da ideolojik gayeleri elde etmek için hükümetleri ya da toplumları zorlamak ya da sindirme teşebbüsü içinde,*

bireylere ya da mülkiyete karşı korku ve terörü işleyerek, güç ya da şiddetin hukuk dışı kullanılması ya da kullanması tehdididir” (NATO’s Military Concept For Defence Against Terrorism). Bu tanım oldukça geniş kapsamlı bir tanımdır. Avrupa Birliği’nin (AB) terörizm yaklaşımı ise iki yasal düzenlemeye dayanmaktadır. Bu düzenlemeler Ortak Pozisyon 2001/931/CFSP ve 13 Haziran 2002 tarihli Çerçeve Karar’dır. AB’nin terörizm yaklaşımı ve yasal çerçevesi de karmaşık olup klasik terör eylemlerinin yanı sıra bilişim sistemleri, elektrik ve su, doğal gaz gibi altyapı sistemlerine yönelik saldırıları da terör suçu saymaktadır (Casaca, 2017: 50).

Sonuç olarak öngörülebilir yakın bir gelecekte terörizmin uluslararası toplum tarafından kabul edilen bir konsensüs tanımının yapılması mümkün görünmemektedir. Bunun temel nedeni teorik değil siyasadır (Schwenkenbecher, 2012:7). Terörizm sadece devlet dışı silahlı aktörler tarafından değil devlet tarafından da kullanılan bir yöntemdir. Bu nedenle terörizmin türlerinden bastırıcı terörizm ve ayaklanmacı terörizm üzerinde durmak faydalı olacaktır.

2. TERÖRİZMİN TÜRLERİ

2.1. Devlet Terörizmi

Terörizm sadece devlet dışı silahlı aktörler tarafından değil devlet tarafından da kullanılan bir yöntemdir. Devletler de devlet-dışı silahlı aktörler gibi siyasal amaçlar için terörizmi sistematik şekilde kullanabilmektedir (Taşdemir, 2006:35). “Devlet terörizmi” bir devletin kendi sınırları içinde, kendi vatandaşlarına karşı uyguladığı sistematik şiddet eylemlerinden oluşmakta olup terörizmin bu türü devlet himayeli terörizmden farklıdır. Devlet himayeli terörizmde terörist eylemlerin faili bir devletin açık ya da örtülü desteği ile hareket eden devlet dışı silahlı aktördür (Taşdemir, 2006: 34). Devlet himayeli terörizmde devletin devlet dışı silahlı aktörlerin terör eylemlerini aktif şekilde planlaması, yönetmesi ve denetlemesi gereklidir (Taşdemir, 2006:47).

Devlet teröründe, terörizm iki türlü kullanabilmektedir. Birincisinde hükümet ya da rejim terörist metotları *nadir* olarak ve belli amaçlar için kullanabilmektedir. Örneğin ABD’nin 1980-1986 arası dönemde Nikaragua’daki rejimi yıkmak için Kontraları (Contras) desteklemesi ve İspanya’nın ETA’ya karşı yasadışı faaliyet gösteren GAL’ı (Grupos Antiterroristas de Liberación) kullanılması bu kapsamdadır. Yine 1930’lu yıllarda “stratejik bombardıman” doktrini çerçevesinde Dresden’in, Hiroşima ve Nagazaki’nin, hükümetlere boyun eğdirmek amacıyla münhasıran yoğun bir biçimde bombardımanbu kapsamda bir örnektir. İkincisi ise rejimler terör kullanılarak desteklendiğinde söz konusu olur. Totaliter yönetimler bu tür devlet/rejim terörüne örnek teşkil etmekte olup Stalin döneminde SSCB, Hitler döneminde Almanya’daki Nazi rejimi örnek verilebilir (Schwenkenbecher, 2012:22). Günümüzde aşağıdan-yukarıya, devlet-dışı ya da ayaklanmacı (insurgent) terörizm diye tabir edilen terörizm türü daha

yaygın olmasına karşın, “yukarıdan-aşağıya” yani devlet aygıtının uyguladığı terörizm geçmişte daha baskındı (Chaliand ve Blin, 2016:19). Devlet ya da rejim terörizmi sadece çok uzun bir geçmişe sahip değil fakat aynı zamanda devletin sahip olduğu materyal imkanlar ve zorlama kapasitesi nedeniyle mağdurlar açısından bakıldığında “aşağıdan-yukarıya” terörizme kıyasla çok daha fazla maliyetlidir. (McAllister ve Schmid, 2011:203). Örneğin Şili’de (1973-1985) devlet terörizmi döneminde 20 binden fazla insan öldürülürken; Arjantin’de (1976-1982) 11 bin insan öldürülmüştür. Aynı dönemlerde Alman Kızıl Ordusu (RAF) 31 kişiyi öldürürken; İtalyan Kızıl Tugayları (Red Brigade) 334 kişiyi öldürmüştür (McAllister ve Schmid, 2011:204) İki arasında temel fark devlet terörünün nitelik ve nicelik açısından daha kapsamlı ve daha öngörülebilir olmasıdır (Schwenkenbecher, 2012:22). Devlet politikasının bir parçası olarak işlenen bu tür terörizm etnik temizlik, soykırım ve insanlığa karşı suç ve işkenceyi kapsamaktadır (Taşdemir, 2006:35).

2.2. Ayaklanmacı Terörizm

Terörizm bir ayaklanma başlatma ve sürdürme girişiminde kullanılan bir taktiktir (McAllister ve Schmid, 2011:213). Terörizm ve gerilla savaşı siyasal şiddet tayfında muhtemel iki seçenektir (Boulden, 2009:7-8). Ancak terörizm/terörist ve gerilla savaşı/gerilla kavramları çoğu zaman birbirine karıştırılarak kullanılmaktadır. Oysa ayaklanma (insurgency) stratejisi olarak terörizm ve gerilla savaşı birbirinden tamamen farklıdır (Merari, 2016:31-32). Terörizm ile gerilla savaşı ve savaş arasındaki en önemli fark terörizm niteliğindeki fiillerin “sembolik” olmasıdır. Nitekim Thomas P. Thornton terörizmi “*şiddet kullanma ya da tehdidiyle normal-dışı yollarla siyasal davranışı etkilemek için dizayn edilmiş sembolik bir eylem*” olarak tanımlamaktadır (Thornton, 2006:43). Terörizmin simgeselliğine karşılık gerilla savaşında ve savaşta fiil öncelikle neticeye yöneliktir (Başeren, 2002:186). Terörizmin etkiye yönelik olmasını fiilin sembolik olmasıyla açıklayan Başeren “*Terörizmde fiil semboliktir. Yani terörizm, bir kişiyi öldürüp milyonları korkutarak onların siyasal tercihlerini etkilemektir*” demektedir (Başeren, 2003:53). Terörizm ve gerilla savaşı arasında bir başka farklılık şiddetin hedefinin farklı olmasıdır. Teröristlerin genel amacı şiddeti sivillere ve sivil hedeflere yöneltmekken gerilla savaşçısının genel amacı şiddeti askeri hedeflere yöneltmektir. Teröristler gerilla gibi eylemlerini açıkça yapmazlar; tanımlanmış coğrafi bir bölgeyi işgal etmeye ya da elde tutmaya çalışmazlar. Toprak ve halk üzerinde denetim ve egemenlik tesis etmezler (Hoffman, 1998:43; Combs, 1997:25). Geleneksel savaş ve gerilla mücadelesinin aksine terörizmin uluslararası hukuka göre meşru bir statüsü de yoktur. Bu nedenle strateji olarak terörizm ve savaşan taraf olarak da teröristlerin yasal bir statü elde etme şansları yoktur. Teröristler kendi normlarıyla savaşır (Merari, 2016:38). Uzun dönemli amaçlarını elde etmek için teröristler bir dizi strateji uygulurlar. Bu stratejiler psikolojik unsuru, eylem yoluyla propagandayı, tahrik etmeyi, kaos çıkartmayı,

yıpratmayı, sindirmeyi, şiddeti arttırmayı ve barışı bozmayı içermektedir (Merari, 2016: 41-46; Findley ve Joseph K. Young, 2012: 287). Klasik analizler terörizmin gerilla savaşı ya da ayaklanmadan farkını değerlendirirken günümüzde ayırım ya ayrıntıdır ya da önemsizdir (Casaca, 2017:5,9). Ancak teorik bir tahlilde, bir stratejinin özünü ve karakteristiklerini anlamak için ayırım gereklidir. Fakat gerçek dünyada önerilen yukardaki ölçütler çerçevesinde bile terörist taktikler ile gerilla taktikleri arasında açık bir ayırım yapmak zordur. Görünürde, gerillayı temel strateji olarak benimseyen ayaklanmacı örgütlerin bazıları aynı zamanda terörizmi de kullanmıştır. Örneğin Peru'da Aydınlık Yol her iki şiddet türünü aynı zamanda kullanmıştır (Merari, 2016:55-56). Bir ayaklanmanın aldığı biçim- *terörizm, gerilla, kitle protestosu ya da bunların herhangi bir bileşeni*- isyancıların stratejik anlayışları yanında nesnel koşullar tarafından özellikle kapasite faktöründen (Merari, 2016:61), aktörün uluslararası insan haklarına ve insancıl hukuk kurallarına riyayet edip etmediği gibi unsurlardan etkilenir.

Ayaklanmacı/devlet-dışı modern terörizmin tarihsel gelişimini analizde en çok gündemde olan ve tartışmaların odağı olmaya devam eden David C. Rapoport'un "Modern Terörizmin Dört Dalgası" (The Four Waves of Modern Terrorism) isimli çalışması bir başlangıç olarak ele alınabilir.

3. TERÖRİZMİN TARİHSEL ARKA PLANI VE MODERN TERÖRİZMİN DÖRT DALGA TEORİSİ

David C. Rapoport, "Modern Terörizmin Dört Dalgası" isimli çalışmasında 1880'den buyana modern terörizmin tarihinin dört farklı periyoda bölünebileceğini ve her bir periyodun kendi karakteristik özelliklerine sahip olduğunu ileri sürmektedir. Terörizmin bir sonuç değil bir strateji olduğunu söyleyen Rapoport'a göre bir "dalga" verilen bir zaman diliminde aktivitelerin bir döngüsüdür - yayılma ve daralma aşamalarıyla karakterize edilen bir döngü. Her bir dalga hakim fakat tek olmayan bir özelliği yansıtmakta olup önemli özelliklerinden bir tanesi uluslararası nitelikte olmasıdır. Her dalganın iştirakçi gruplarını şekillendiren farklı bir enerjisi vardır (Rapoport, 2004:47). Bir dalga ile gelecek bir başka dalga arasında önemli ölçüde örtüşme vardır. Bununla birlikte, çok az örgüt kendi çağı dışında var olabilmiştir. Her bir dalga kabaca bir jenerasyon sonrası sona erdiğini kanıtlamıştır (Rapoport, 2004:46-47,51). Rapoport modern terörizmin dalgalarını Anarşist Dalga (1880-1920); Anti-kolonyal Dalga (1920-1960); Yeni Sol Dalga (1960-1979) ve Dinsel/Dinci Dalga (1979'dan günümüze) olarak tasnif etmiştir.

Anarşist Dalga olarak isimlendirilen birinci dalga tarihteki ilk küresel ya da gerçek uluslararası terörist deneyim olup 1880'lerde Rusya'da başlamıştır. 1890'lar "Suikastların Altın Çağı" olarak isimlendirilmiştir. Rusya'da etkisini hissettiren *Narodnaya Volya* (Halkın İradesi) Örgütü dönemin en önemli örgütü olup Çar II. Alexander'i öldürmüştür (Rapoport, 2004:52). Birinci dalganın ortaya çıkmasına iki faktör katkıda bulunmuştur:

19. yüzyılın sonundaki iletişim ve teknoloji devrimi ve terörizm doktrini ve kültürünün yayılmasıdır (Rapoport, 2004:49). Anarşizm, ihtilalci savaş biliminin oluşumuna katkı yapmıştır (McAllister, Schmid, 2011; 229).

Rapoport'a göre 1920'lerde başlayan Anti-kolonyal Dalga olarak bilinen ikinci dalga, I. Dünya Savaşı'nın ve savaştan sonra imzalanan Versay Barış Anlaşması'nın bir sonucudur. 1920'lerden itibaren yükselen ve 1960'larda had safhaya ulaşan sömürgecilik karştı eylemler bu dönemi simgeler (Rapoport, 2004:53). Bu dönemde mantar gibi türeyen yapılar kendilerini ulusal kurtuluş hareketleri olarak ilan ederek self-determinasyon hakkını gerçekleştirebilmek için terörist yöntemlere sıklıkla başvurmuşlardır. İrlanda'nın, İsrail'in, Kıbrıs'ın kurulmasında terörist faaliyetler önemli bir yer tutmuştur. İsrail devletinin kurulmasında rol alan Siyonist Lehi, kendisini terör örgütü olarak tanımlayan son örgüt olmuştur. Lehi'nin rakibi olan İrgun Zvai Leumi (Milli Askeri Örgüt) ise kendisini hükümet terörüne karşı mücadele eden özgürlük savaşçısı örgüt olarak tanımlamıştır. Bundan sonra terörist gruplar kendilerini "özgürlük savaşçısı" olarak nitelendirmenin propaganda avantajını görmüşlerdir. Terörizm pejoratif ve negatif çağırırım yapmış ve kendisini terörist olarak tanımlayanlar çok büyük siyasal sorumluluklara maruz kalmıştır (Weinberg vd. 2004:778). İlk dalga ile kıyaslandığında bu dönemde terör taktikleri değişmiştir. Uluslararası ihtilalci gelenek mirası benimsenmiş ve ulusal kahramanlar ortaya çıkmıştır. Diaspora örgütlere para, silah, gönüllü vb. konularda etkin destekte bulunmuştur. Banka soygunları ve suikastlar azalmıştır. Sömürge ülkelerinin bağımsız olmasıyla bu süreç sona ermiştir (Rapoport, 2004:53-54).

Rapoport'a göre 1960'larda başlayan ve 1980'lere kadar devam eden "Yeni Sol Dalga" (1960-1979) olarak bilinen üçüncü dalganın "psikolojik" temellerini Vietnam Savaşı hazırlamıştır. Vietkong'un ABD askerlerine karşı uyguladığı "gerilla" taktiğini terör olarak nitelendiren Rapoport'a göre bu şekilde batı uygarlığının yenilmez olmadığı ortaya çıkmıştır. Uluslararası terörizm dalgası bu noktada dünyaya yayılmıştır. Radikalizmin milliyetçilikle birleştiği bu dönemde Ermeni terör örgütü ASALA diplomat ve işadamları dahil 41 Türk vatandaşını katletmiştir. Bu dönemde Marksist-Leninist radikal sol gruplar Avrupa, Latin Amerika ve Asya'da faaliyete geçmişlerdir. Batı Almanya'da "Andreas Baader" ve "Ulrike Meinhof" tarafından kurulan RAF 1968-1998 yılları arasında banka soygunları, kundaklama eylemleri gerçekleştirmiş; işadamlarını, yargıçları ve savcılarını kaçıırıp öldürmüştür. 1969'da İtalya'da faaliyete geçen "İtalyan Kızıl Tugayları" 14 bin eylem icra etmiş; 1971'de Japonya'da "Japon Kızıl Ordusu"; 1966'da Kolombiya'da FARC; 1969 Peru'da Tupac Amara (Aydınlık Yol), Sendero Luminoso (Shining Path) etkinlik göstermiştir. Bu terör örgütleri personel, istihbarat, bilgi-alışverişi, lojistik destek, eğitim kamplarından yararlanma gibi alanlarda birbirleriyle işbirliği yapmışlardır. Kadınlar eskiden sadece mesaj taşıırken bu dönemde lider ve savaşçı olmuşlardır. Bu dönemde uçak kaçıırma eylemlerinde büyük bir artış görölmüştür. 1968'de eylem sayısı 35 iken 1969'da 87 eylem

gerçekleştirilmiştir. Toplamda ise tam 700 uçak kaçırılmıştır. Rehine krizleri 3. dalganın karakteristik özelliği olmuştur. 1968-1982 arası dönemde 409 uluslararası kaçırma olayı yaşanmıştır. Bu dalgada mağdurlar “cezalandırma” amacıyla öldürülmüştür. 1984’de IRA Margaret Thatcher’ı; 1991’de ise John Major’u öldürmeye çalışmıştır. 1978’de “İtalyan Kızıl Tugayları” İtalya Başbakanı Aldo Moro’yu rehin alarak kaçırmış ve öldürdükten sonra cesedini İtalya sokaklarında teşhir etmiştir. Peru’da Tupac Amaru (Aydınlık Yol) rakibi Sendero Luminoso’ya (Shining Path) üstünlük sağlamak için 1996-1997 tarihleri arasında 4 aydan fazla bir süre 72 Japon’u Japonya Büyükelçiliği’nde rehin tutmuştur. Rehineleri kurtarmak için tüm teröristler öldürülmüştür. FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) 3. dalganın en önemli örgütüdür; Filistin davasının haklılığını dünyaya duyurmak için uçak kaçırma başta olmak üzere 1972 Münih Olimpiyat baskını ve 1988’de İtalyan *Achille Lauro* yolcu gemisinin kaçırılması gibi çok sayıda ses getiren eylem gerçekleştirmiştir (Rapoport, 2004:56-60).

Rapoport’un “Dinci/Dinsel Dalga” olarak isimlendirdiği dördüncü dalga 1979’da başlamıştır. Rapoport’a göre dini ve etnik kimlikler sıklıkla örtüştüğü için modern terörde dini unsurlar daha önemlidir. Dinsel terör eylemlerine örnekler veren Rapoport Hristiyan kökenli dinsel terör için 1995 Nisan’ında Oklahoma’da “Amerikan Beyaz Üstünlük Hareketinin” Federal Resmi Binaya karşı gerçekleştirdiği bombalı saldırıyı; Musevi kökenli dinsel terör için Şubat 1994’te “El Halil” de bir camide ibadet eden 29 kişinin “Baruch Goldstein” tarafından katledilmesini ve Kasım 1995’te İsrail Başbakanı İtzak Rabin’in aşırı dinci “Yigal Amir” tarafından düzenlenen suikast sonucu öldürülmesini; Sih dini terörü için 1986’da Sih’lerin Başbakan Indra Gandhi’yi katletmesini ve 1995’de Aum Shinrikyo’nun (Budist, Hindu, Hristiyan-Yüce Gerçek Tarikatı) Tokyo metrosuna sarin gazı ile saldırmasını örnek göstermiştir. Rapoport İslam dünyasında dinsel motifli “semantik” terör dalgasının başlamasında siyasal dönüm noktası olarak ise 1979 İran İslam Devrimini ve 1979’da SSCB’nin Afganistan’ı işgalini almıştır. Rapoport’a göre İran Şahı seküler bir devleti savunurken 1979 Devrimi ile rejim ihraç etmek isteyen yeni bir İslam ülkesi ortaya çıkmıştır. Bu dönemde intihar saldırıları artmış terör örgütlerinin sayısı azalmıştır. İslami örgütler üçüncü dalgadaki seleflerinden farklı olarak daha uzun süreli olmuşlardır (Rapoport, 2004:61-63).

İntihar terörizmi, grupların büyüklüğü ve örgütlerin ömrünün uzun olması gibi özelliklerle göze çarpan dördüncü dalganın tüm yönleri üzerinde uzlaşmaya varılmış değildir (McAllister, Schmid, 2011:233). Özellikle dördüncü dalganın doğası ve karakteri akademisyenler arasında dikkate değer tartışmalara yol açmıştır. Bu dalganın daha önceki dalgalar gibi bir başlangıç, bir orta ve bir sona sahip olup olmadığı, yeni bir terörizm türünün doğup doğmadığı ve beşinci bir terörizm dalgasına ulaşıp ulaşılmadığı tartışmaların odağını oluşturmaktadır.

Tablo 1. Rapoport'un "Dört Dalga Teorisi"

Odak	Birincil Strateji	Hedef Kimlik	Çökelticiler	Özel Karakteristikler
Anarşistler, 1870-1920'ler	Elit suikastları, banka soygunları	Birincil olarak Avrupa devletleri	Siyasal reformların yavaşlığı/başarısızlığı	Temel terörizm stratejileri ve gerçeklerinin gelişmesi
Milliyetçiler 1920'ler-1960'lar	Polis ve askere gerilla saldırıları	Avrupa İmparatorlukları	1919-sonrası imparatorlukların gayri-meşruluğu	Artan uluslararası destek (BM ve diaspora)
Yeni Sol/Marksist, 1960'lar 1980'ler	Uçak kaçırımlar, adam kaçırımlar, suikastlar	Genelde hükümetler; ABD üzerinde artan odak	Vietkong'un başarısı	Artan uluslararası eğitim/ işbirliği/ hamilik
Dini, 1970'ler-2020'ler	İntihar bombalamaları	ABD, İsrail ve Müslüman halklarla laik rejimler	İran Devrimi, Sovyetler'in Afganistan'ı işgali	Kayıplardaki artış. Terörist grupların sayısındaki azalış

Kaynak: McAllister ve Schmid, 2011:229.

4. ESKİ VE YENİ TERÖRİZM TARTIŞMALARI

Günümüzde eski (geleneksel) ve yeni terörizm konuları hararetli bir biçimde tartışılmaktadır. Eski (geleneksel) terörizmden niteliksel olarak farklı "yeni", "modern", post-modern", "katastrofik-catastrophic", "mega", "megalomanyak", "hiper" gibi terimlerle ifade edilen yeni bir terörizm türünün doğduğu iddiası akademik tartışmalardaki yerini daha 1990'larda almaya başlamıştır (Casaca, 2017: 2). 11 Eylül 2001'deki terör saldırısı ise akademik camiada "yeni terörizm eski terörizme karşı" tartışmasını daha da alevlenmiştir (Gofas, 2012:18).

Bruce Hoffman (Hoffman,1998:197-205), Walter Laqueur (Laqueur,1999:4); Steven Simon ve Daniel Benjamin (Simon ve Benjamin, 2000:59) ve Ersun N. Kurtuluş (Kurtuluş, 2011: 476) gibi önemli sayıda akademisyen terörizmin doğasında ve özelliklerinde radikal bir değişim ve dönüşüm olduğunu ileri sürerken David Tucker (Tucker, 2001:1-14), Isabelle Duyvesteyn (Duyvesteyn, 2004:439-454, 450), Alexander Spencer (Spencer, 2006:13; Spencer, 2016:272) ve Martha Crenshaw (Crenshaw, 2008:123) gibi kimi akademisyenlerse yeni terörizmi işaret etmek için kullanılan kriterlerin hiçbirisinin tamamen yeni olmadığını, günümüz terörizminin kökten şekilde ya da niteliksel olarak yeni bir fenomen olmadığını, terörizmin "devrimsel" bir gelişiminden ziyade tarihsel bir çerçevede "evrimsel" bir gelişiminden söz edebileceğini ileri sürmektedirler. Bu tartışmalara biraz daha yakından bakmak faydalı olacaktır.

4.1. Yeni Terörizmin Özellikleri ve Eleştirisi

Yeni terörizm kavramı bir takım önermeler etrafında inşa edilmektedir. Yeni terörizm kategorisinin varlığını savunanlar için yeni ve eski terörizm arasındaki temel farklılıklar şunlardır: i)Motivasyon; ii)

Örgütsel Yapı; iii) Eylemsel Taktikler; iv) Hedef Seçimi ve v) Acımasızlık. Bu unsurlara biraz daha yakından bakalım.

4.1.1. Motivasyonlar

İlk olarak yeni terörizmi savunanların perspektifinden yeni ve eski terörizm arasındaki temel farklılık motivasyondaki farklılıktır. Din ve fanatizm yeni teröristlerin ana motivasyonudur (Hoffman, 1998:87). Saik genellikle İslam dini ile bağlantılı dönüşüm ve vahiyssel inancı vurgulayan dinsel doktrinden kaynaklanmaktadır (Gofas, 2012:25). “Kozmik savaş” hipotezini öne süren Juergensmeyer’e göre radikal İslam yeni terörizmin başlıca karakteristiğidir (Spencer, 2006:9’dan naklen). Laqueur’e göre ise “*dinsel terörizm sadece İslamiyet’te değil fakat Hristiyanlıkta, Yahudilikte ve Hinduizm’de de yükselişindedir*” (Laqueur, 1999:80-81 ve 127-155).

Motivasyon konusunda bir paradigma değişimi olmadığını ileri süren yeni terörizmin eleştirmenlerine göre ise tarihsel olarak dinsel terörizm kesinlikle yeni bir fenomen değildir. Dinsel terörizm binlerce yıldır vardır ve yeni görünen şey önceki motivasyonlara periyodik-döngüsel bir dönüştür (Spencer, 2016:273). Dinsel ve laik terörizm arasında ayırım yapmak günümüzde yapaydır (Duyvesteyn, 2004:446). Spencer’a göre de eski ve yeni terörizm arasındaki fark yapay ve kimi ölçülerde de tehlikelidir. Zira hükümetlerin anti-demokratik karşı tedbirlerini meşrulaştırabilecektir (Spencer, 2006:5). Martha Crenshaw’a göre de günümüz terörizmi kökten şekilde ya da niteliksel olarak “yeni” bir fenomen değildir. Şu an tanık olduğumuz şey aslında aşına olduğumuz bir şeydir. Farklılık türden ziyade bir derece farkıdır. Modern terörizm eski terörizmin pek çok karakteristik özelliğini taşımaktadır (Crenshaw, 2008:120). Crenshaw yeni terörizmin motivasyonunun dinsel doktrin olarak değerlendirilmesini şiddetle eleştirmektedir. Yeni teröristlerin tamamı dinci sayılsa bile tüm dinci örgütlerin yeni sayılmayacağını dile getirmektedir (Crenshaw, 2008:120). Bu görüşünü desteklemek için Crenshaw iki önemli terörist örgüte işaret emektedir. Bunlardan ilki 1980’lerde yani modern dinci terörist ideolojinin ve örgütlerin çabucak yayıldığı bir zamanda kurulan ancak dinci-olmayan, Peru’da Maoist bir devlet kurmak isteyen *Sendero Luminoso*’dur. İkinci örneğe 1976 yılında kurulan ve çoğunlukta olan Budist Sinhaller’e karşı Sri Lanka’daki Tamil halkının savunuculuğunu yapan etnik milliyetçi bir terör örgütü olan Tamil Eelam’ın Kurtuluş Kaplanlarıdır (The Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)). Tamil Kaplanları, cihadizmin aşırı şiddet mantığının diğer terörizm türlerinde de üretmenin mümkün olduğunu kanıtlamaktadır (Crenshaw, 2008:124; Casaca, 2017:40). Öte yandan Duyvesteyn’e göre bir çok eski terörist örgütün de din ile yakın bağları olup en azından kısmen de olsa din tarafından motive edilmişlerdir (Duyvesteyn, 2004:445). Örneğin IRA Katolik; Ulster Özgürlük Savaşçıları ya da Ulster Gönüllü Gücü Protestan; Cezayir Ulusal Özgürlük Cephesi (FLN) Müslüman; Irgun Yahudi üyelere sahipken; EOKA ise Yunan Ortodoks Kilisesi tarafından desteklenmiştir (Duyvesteyn, 2004:445; Spencer, 2016:273). Spencer’a göre

yeni teröristlerin motivasyonlarının yalnızca dinsel olduğunu değerlendirmek tartışmaya açıktır. Yeni terörist grupların eylemleri dinsel söylem içinde maskelenmiş olmasına karşıın spesifik bir politik gündemi de vardır. Örneğin El Kaide açık siyasal amaçlara ve hedeflere de sahiptir. Ne var ki, realitede dini ve siyasal motivasyonların ayırt edilmesi çok zordur (Spencer, 2016:274).

4.1.2. Örgütsel Yapı

Yeni terörizm savunucularına göre yeni ve eski terörizm arasındaki temel farklardan bir başkası örgütsel yapıdır. Geleneksel terör örgütleri iyi tanımlanmış komuta ve kontrol yapısı içinde, piramitsel hiyerarşik bir yapıya sahipken yeni terör örgütleri ise yatay ve gevşek bir şebekeden (networkten) ve daha az hiyerarşik bir örgütsel yapıdan oluşmaktadır (Hoffman, 1998:203; Spencer, 2006:12). Devlet desteğine ihtiyaç duymayan, kendi kendilerini finanse eden, bilgi ve iletişim teknolojisini son derece yetkin kullanan yeni terörizmin aktörleri ulus-ötesi olarak faaliyet göstermektedir. Bu durum pür olarak ulusal ve ülkesel odaklı olan ve hiyerarşik örgüt yapısına sahip olan geleneksel terörizmin tersidir (Duyvesteyn, 2004:443). Yeni terörizmde her bir grup görelili olarak daha otonom haldedir. Bu nedenle de daha esnek ve farklı durumlara kolaylıkla adapte olur ve reaksiyon gösterir. Simon ve Benjamin El Kaide örneği üzerinden hareket ederek bu durumu (lenf düğümlerinin merkezle iletişim kurduğu) “merkez-uç” (hub and spoke) yapısıyla (lenflerin merkezin referansı olmaksızın birbirleriyle iletişim kurduğu) “çark” (Wheel) yapısının bir birleşimi olarak tarif etmektedir (Simon ve Benjamin, 2000:70). Simon ve Benjamin bu tür bütünleşmiş yapıları tespit etmenin ve bunlara nüfuz etmenin çok zor olduğunu belirtmektedir (Simon ve Benjamin, 2000:70).

Yeni terörizm görüşünü eleştiren yazarlardan Tucker’e göre ise şebeke yapısı yeni terörizme özgü değildir. 19. yüzyıldaki anarşist örgütler hiyerarşik esasta değil ağ şeklinde örgütlenmişti. Tucker’e göre 20. yüzyıldaki geleneksel terör örgütlerinden FKÖ ve Hizbullah da şemsiye bir örgüt olarak hizmet etmiştir; RAF’da da network yapısı vardır (Tucker, 2001:3-4). İkinci, üçüncü ve dördüncü jenerasyon teröristler hiyerarşik bir örgütlenmeye gitmemekte fakat daha çok ortak gayeler etrafında gevşek bir konfederasyon şeklinde örgütlenmektedir (Spencer, 2016:283). Chrenshaw’a göre ulus-ötesi bir aktör olarak El Kaide’nin geçmiştekilerden tamamen farklı olduğunu, onun gelecekte zorunlu bir model olduğunu ya da laik grupların kendilerini benzer şekilde örgütleyemeyeceğini varsaymak problemlidir. El Kaide’nin sonradan ademi merkezileşmesi onun tercihi olmayıp, Afganistan’daki sığınacağını kaybetmesinin, dünya çapında istihbarat servislerinin baskısı altına girmesinin ve Irak’taki savaşa adaptasyonun bir sonucudur (Crenshaw, 2008:132-133).

4.1.3. Taktikler ve Eylemler

Yeni terörizm tezini savunanlara göre eski terörizm belli “etik” sınırlar çerçevesinde cereyan eden özellikle hedefleme seçiminde oldukça ayırt edici ve orantılı şiddet kullanımına dayanmaktadır. Geleneksel teröristler “*bir kişiyi öldür binlercesini korkut*” şeklindeki terörizm felsefesinde birinci sütun olarak bilinen doktrini kullanmışlardır (Prunckun, 2014:178). Örneğin ABD hükümetini devirmek ve yerine devrimci bir hükümeti kurmak isteyen *Weather Underground* isimli sol-kanat örgüt 1971-1975 arası dönemde bombalarını patlatmadan önce boşaltma uyarıları yapmış; bunun sonucu grubun terörist eylemleri bağlamında kimse ölmemiştir (Prunckun, 2014:181). Oysa yeni terörizmin en önemli özelliklerinden bir tanesi kısmen dini motivasyonları nedeniyle yüksek düzeyde kayıplar verdirme amaçlayan, “siviller ve muhripler” arasında ayırım gözetmeyen saldırılardır. (Ja’ckle ve Baumann, 2017:878) Bu dinsel motifli yeni terörizm iyilerin kötülere karşı bir savaşı olarak görülmektedir. Artık yeni terör örgütleri “*çok sayıda insan izlesin ve çok sayıda insan ölsün*” istemektedir (Simon ve Benjamin, 2000:71).

Yeni terörizm tezini eleştirenlerine göre ise geleneksel terörist örgütler de ayırım gözetmeyen, kapsamlı zayıatlı saldırılar yapma istek ve kapasitesine sahiptir (Tucker, 2001:5). İskoçya’nın Lockerbei kasabası üzerinde toplam 259 yolcu ve mürettebatın yanı sıra 11 kişinin daha öldüğü 1988’deki PAN AM 103 uçağının düşürülmesi; 1972’de 26 kişinin öldüğü ve 80 kişinin yaralandığı Japon Kızıl Ordusu’nun(JRA) İsrail’deki Lod Havalimanı baskını ve IRA’nın 1970’lerdeki eylemleri bu iddiayı destekleyen örneklerdir (Crenshaw, 2008:203-204; Duyvesteyn, 2004:447-449). Ancak Ersun’a göre bu örnekler geleneksel terörizmdeki en uç örnekler olup bunlar temsili değildir. Bu saldırılar geleneksel terörizmdeki gibi siyasal motivasyondan ziyade dinsel motivasyonlu yeni terörizme daha fazla benzeyen etnik nefret motivasyonludur (Kurtuluş, 2011:481). IRA, ETA hedef almada seçici idi ancak zaman zaman genel stratejiden sapmalar da olmuştur: El Kaide’nin 2000’de seçici şekilde *USS Cole* askeri hedefini vurması gibi (Kurtuluş, 2011:482). 11 Eylül’deki ikiz kulelere ve Pentagonu saldırı ile 23 Ekim 1983’deki Beyrut’taki ABD deniz karargahına ve Fransız kara birliklerine saldırıyı kıyasladığımızda Beyrut saldırısı seçici iken; 11 Eylül saldırısı ayırım gözetmeyen tarzıdır. Failler asker-sivil ayırımı yapmamıştır (Kurtuluş, 2011:485). Sebastian Ja’ckle ve Marcel Baumann yeni terörizmin eski terörizme kıyasla daha “acımasız” olduğu tezini terör saldırı sayısı; terör saldırı nedeniyle ölümcül olayların (fatalities) sayısı; intihar saldırılarının sayısı; yumuşak hedeflere karşı terörist saldırı sayısı ve ölümcül olayların sayısı; kafa kesme olaylarının sayısı vs. gibi değişkenler çerçevesinde analiz etmiştir. Ja’ckle ve Baumann’a göre de günümüzde terörizmin ana özelliği eski terörizmle kıyaslandığında daha acımasız olduğudur. Ja’ckle ve Baumann’a göre intihar terörizmi ve kafa kesme verileri açısından terörizmin acımasızlığının başlangıç tarihi 11 Eylül (9/11 olayı) görülebilir. Bu iki gösterge önceki on yıllardaki ile kıyaslandığında

niteliksel bir farklılıktır. Ancak göstergeler “genel” bir acımasızlaşma trendine işaret etmemektedir. Zira 1990’lardaki acımasızlaşma 2000’lerin ortasındakinden daha fazladır. 1970’lerde Kuzey Avrupa’da, 1980’lerde Orta ve Güney Amerika’da ve 1990’lar sonrası ise Ortadoğu, Güney Asya ve Sahra-altı Afrika’da terörizmde “bölgesel” bir tırmanma olmuştur. Günümüzde de Afganistan, Irak ve Pakistan’da “bölgesel” olarak terörizmin daha fazla acımasızlaştığı söylenebilir (Ja’ckle ve Baumann, 2017: 898) Ioannis Tellidis’ e göre öldürücülük açısından İslami gruplar, ideolojik gruplardan daha fazla yüksek kayıplı saldırılar gerçekleştirmeye daha fazla istekli değildir. Aksi yöndeki görüşlerin nedeni aslında çarpık istatistiklerdir (Tellidis, 2016:300). Spencer’a göre ise kayıplardaki artış doğrudan yeni terörizm fenomeniyle ilişkilendirilemez. Kayıplardaki artışın nedeni kısmen de olsa “teknolojik” gelişmelerdir (Spencer, 2016: 280).

4.1.4. Uzlaşmazlık ve Acımasızlık

Yeni terörizm tezini savunanlara göre yeni terörizmin bir başka özelliği yeni terör örgütlerinin müzakere ve uzlaşma konusunda isteksiz olmalarıdır. Bu görüş “*günümüz teröristleri masada bir sandalye istemiyor; masayı ve masada oturan herkesi yok etmek istiyor*” şeklinde ifade edilmektedir (Tellidis, 2016:299; Crenshaw, 2008:123).

Yeni terörizm tezini eleştirenler açısından mutlak dinsel motifli yeni terörizmin müzakere etme ve uzlaşma konusunda isteksiz olduğu yaklaşımı Tamil Kaplanları, PKK gibi laik örgütler içinde geçerlidir. Uzlaşma ve müzakere siyasal iklim, terörist örgütün gücü, karşı-terdbirlerin etkinliği gibi bir dizi başka faktöre bağlıdır. Örgütün laik ya da dinsel motivasyonlu olması, terör örgütünün müzakereye istekli olup olmadığını tespit etmek açısından indirgemeci bir yaklaşımdır (Tellidis, 2016:299). Üstelik yeni terörizmin müzakere ve uzlaşma konusunda isteksiz olduğu yaklaşımı ABD’nin son dönemlerdeki Afganistan’a yönelik politika değişikliğini de açıklayamaz. Zira çarpıcı bir biçimde Afganistan’da hâlihazırda 12 bölgede kontrol sağlayan ve 38 bölgeyi etkisi altına alan Taliban ile ABD arasında Eylül 2018’den bu yana Afganistan’da barış sağlamak için “aleni” olarak görüşmeler yürütölmektedir (Taştekin, 2019:1-8). Yine 2002’de Nijerya’nın kuzeyinde Borno eyaletinde kurulan ve şeriat kanunlarına dayanan bir anayasası bulunan Boko Haram ile 19 Mart 2018’de hükümet ile ateşkes görüşmeleri başlatmıştır (şen ve Çiçek, 2018: 2132).

Yeni terörizm tezini savunanlara göre intihar terörizmi “yeni terörizmin” en tanımlayıcı niteliğidir. Örneğin Hizbullah intihar terörizm ideolojisi ve teknolojisinin El Kaide’ye geçmesinde enstrümantalken Tamil Kaplanları’na da en azından ilham kaynağı olmuştur (Casaca:2017:36, 42).

Yeni terörizm tezini eleştirenler açısından ise intihar terörizmi hem laik hem dini örgütler tarafından kullanılan bir taktiktir. Modern intihar terörizmi İslami köktencilikle sınırlı değildir ve intihar terörizmi ve İslami köktencilik arasındaki varsayılan bağlantı yanlıştır (Gofas, 2012:28). 1983’den bu yana Marksist/Leninist ideolojisi olan ayrılıkçı Tamil

Kaplanları intihar terörizminde lider bir gruptu. Tamil Kaplanları 1980-2000 arası dönemde 186 intihar terörizm vakasının 75 tanesini gerçekleştirmiştir. Üstelik intihar terörizmi yeni bir taktik de değildir. Ortaçağ'da Haşhaşiler, 19. yüzyılda ise Anarşistler bu taktiği kullanmışlardır (Spencer, 2016:277). İntihar terörizmi öldürücülüğünün yüksek olmasından dolayı zayıf örgütler tarafından tercih edilen son derece ucuz, rasyonel ve stratejik bir taktiktir (McAllister, Schmid, 2011:238).

Yeni terörizmin bir başka özelliği yeni terörist örgütlerin Kitle İmha Silahlarını (KİS) elde etme ve kullanma potansiyeline ve niyetine sahip olmasıdır. Hoffman'a göre teröristlerin KİS kullanmasını önceden yasaklayan gönüllü ve teknik bir çok kısıtlama günümüzde aşınmaktadır (Hoffman,1998:197). Yeni terörizm tezini eleştirenler açısından bu görüş problemlidir. RAF, ETA, PKK ve Tamil Kaplanları'nın geçmişte KİS kullanma girişimlerinin olması, tüm geleneksel terör örgütlerinin hiçbir koşul altında KİS kullanmayacağı yönündeki görüşleri çürütmektedir. KİS kullanımı gelecekte tehdit olabilir fakat yeni terörizmin "doğal" bir özelliği değildir (Duyvesteyn, 2004:449).

Sonuç olarak günümüzde karşılaştığımız modern terörizmin somut ve spesifik farklı bir takım unsurlar içerdiği doğrudur. Yine günümüzde moderniteye karşı bir reaksiyon vardır; intihar saldırılarında kapsamlı bir artış gözlemlenmektedir; terörizm ayırım gözetmez haldedir; terörist saldırılar bölgesel açıdan daha acımasızdır; terör örgütleri daha az hiyerarşiktir ve ağ şeklinde yeni bir örgütsel yapı vardır. Bu yenilikleri yansıtan sembol örgüt olarak El Kaide gösterilmektedir.

Tablo 2. Eski ve Yeni Terörizmin Eylem Profilleri

Terörist Ortam	Hedef Seçimi	Can Kaybı Oranları	Örgütsel Profil	Taktik/Silah Seçimi	Tipik Sebepler
Eski Terörizm	Cerrahi ve Sembolik	Düşük ve Seçici	Hiyerarşik ve Tanımlanabilir	Konvansiyonel ve Düşük-Orta Verimli	Sol ve Etnosentrik
Yeni Terörizm	Ayırım Gözetmeyen ve Sembolik	Yüksek ve Ayırım Gözetmeyen	Hücreysel	Ahşılmadık ve Yüksek Verimli	Sekteryen

Kaynak: Martin, 2017: 312.

Tablo 3. Eski ve Yeni Terörizmin İdeal Türleri

	Eski Terörizm	Yeni Terörizm
Örgütsel Yapı	Hiyerarşik	Network/ ağ tabanlı
Operasyonel Menzil	Ana bölge içinde (ülkesel çıkışlı)	Ana bölge dışında (ulus-ötesi çıkışlı)
Motivasyonlar	Siyasi/Milliyetçi İdeolojiler	Dinsel fanatizm
Taktikler	Ölçülü şiddet	Ekstrem şiddet

Westfalya Sistemine Yönelik Davranışlar	Sistem onaylayıcı-olumlu	Sistem-tehdit edici
---	--------------------------	---------------------

Kaynak: Gofas, 2012:21.

4.2. Yeni Terörizmin (Dördüncü Dalganın) Küresel Terör Örgütü: El Kaide

1979’de Sovyetlerin Afganistan’ı işgaliyle başlayan süreçte dünyanın dört bir tarafından gelen Müslümanlar, Afgan mücahitlerle birlikte savaşmaya ve onları desteklemeye gönüllü olmuştur (Martin, 2017:211). Bu yabancı savaşçı dalgası El Kaide ağının doğmasına yol ačan bir bilinç yaratmıştır (Martin, 2017:211).

El Kaide sözcüğü Arapça’da “temel, taban, kural, prensip, ilke” anlamına gelmektedir. Örgütün isim babalığını 1988’de yazdığı bir makalede El Kaide El Sulbah (sağlam temel) ismini ilk kez kullanan Filistinli Abdullah Azzam yapmıştır. Azzam’ın 1989’da gizemli bir biçimde Peřaver’de suikast sonucu öldürölmesi üzerine El Kaide’ye farklı bir dürtü getirecek ve cihatçı stratejiyi yeniden yönlendirecek lider Usame Bin Ladin olmuştur (Migaux, 2016:391-392). 1996’da Bin Ladin “İki Kutsal Toprağı İşgal Eden Amerikalılara Karşı Cihat Çağrısı” adını verdiği ilk fetvasını yayınlamıştır. Çağrı bir bakıma Azzam ve Eymen El Zevahiri’nin kutsal cihat yorumunun bir birleşimiydi (Weiss ve Hassan, 2016:13). 2 Şubat 1998’de Ladin “her Müslümana asker ya da sivil Amerikalıları öldürmelerini ve mallarına el koymalarını” emreden ikinci bir fetva yayınlayarak “Yahudilere ve Hristiyanlara Karşı Mücadelede Dünya İşlam Cephesini” kurmuştur (Migaux, 2016:400). ABD ve onun güçlerine ve sembollerine yönelik doğrudan saldırılarına başlayan örgüt 1993’de Dünya Ticaret Merkezi’ni (DTM) hedef almış, 1998’de Kenya ve Tanzanya’daki Amerikan Elçiliklerine karşı intihar saldırıları düzenlemiş, 2000’de Yemen’de USS Cole gemisine saldırmış ve 11 Eylül 2001’de ise DTM ve Pentagon’a yapılan dört saldırı o zaman kadar El Kaide’nin gerçekleştirdiği en büyük saldırılar olarak tarihe geçmiştir. 79 farklı milletten 3000’e yakın insanın öldüğü ve 7 milyar doları bulan bir zarara yol ačan bu saldırıların bilançosu El Kaide’nin stratejik kıvraklığını göstermiştir. Şimdiye dek yapılan en ölümcül terörist saldırının simgesel değerı yüksek hedefleriyle ABD doğrudan kendi topraklarında vurulmuştur (Migaux, 2016:409; Karakaya, 2018:301).

İdeolojisi “cihadi-selefilige” dayanan El Kaide’nin amaçları dört başlık altında toplanabilir. Birincisi ABD’nin Ortadoğu’daki varlığının sona erdirilmesi; ikincisi İsrail’in varlığının ortadan kaldırılması; üçüncüsü küresel cihat hareketinin organize edilmesi; dördüncüsü dünyadaki mürtet (İşlam dininden dönen) rejimlerle mücadeledir (Karakaya, 2018:306). “Ağların ağı” olarak bilinen kendisine özgü bir yapılanmaya sahip olan Örgüt 11 Eylül öncesi daha hiyerarşik yapıdayken; 11 Eylül sonrası “El Kaide Merkez Yapılanması”; “El Kaide ile Bağlantılı ve Ortak Gruplar”; “El Kaide Yerel Hücre Yapılanması” ve “El Kaide Şebekesi” şeklinde

örgütlenmiştir (Hoffman, 2008: 101-105). El Kaide Merkez Yapılanması büyük ölçüde 11 Eylül öncesi El Kaide'nin kalıntılarından oluşan, Afganistan-Pakistan sınırında merkezileşen örgütün kontrol, sevk ve idare işleri ile ilgilenen profesyonel yöneticileri kapsamaktadır (Hoffman, 2008:101). El Kaide ile Bağlantılı ve Ortak Gruplar kategorisi Bin Ladin'in cömertliği, ruhani rehberliği ve gerektiğinde El Kaide'den silah, donanım, finansal destek alan ayaklanmacı ya da terörist grupları kapsamaktadır. Özbekistan, Endonezya, Fas ve Filipinler, Bosna, Keşmir gibi yerlerdeki terörist gruplar bu yardımın alıcılarıdır (Hoffman, 2008:102). El Kaide Yerel Hücre Yapılanması ise El Kaide ile doğrudan bağlantısı olan El Kaide taraftarı dağılık hücrelerdir. Bunlar iki kategoriye ayrılmaktadır. Birinci kategori daha önce terörizm tecrübesi olan kişileri kapsamaktadır. İkinci kategori ise Cezayir, Afganistan, Keşmir, Bosna gibi modern ikonik Müslüman çatışmasında daha önce hiç bulunmamış ve El Kaide kamplarında eğitim almamış kişilerdir (Hoffman, 2008:102-103). El Kaide Şebekesi ise Kuzey Afrika'dan Ortadoğu'ya, Güney ve Güney-doğu Asya'ya kadar uzanan El Kaide ile doğrudan bağlantısı olmayan fakat El Kaide'nin radikal cihat gündemiyle dayanışma içinde saldırılar gerçekleştirmeye hazır yerel İslami radikallerdir. Yerel Hücre Yapılanması gibi bunlar genel olarak ABD ve Batıya karşı özelde ise kendi ulusuna karşı gücensizlikler hisseden ve düşmanca duygularla aşırı motive edilmişlerdir (Hoffman, 2008:103). Ez Zerkavi ve Usame Bin Ladin gibi El Kaide liderlerinin öldürülmesi ile zayıflayan El Kaide, 11 Eylül'den bu yana oldukça değişime uğramıştır. El Kaide artık 11 Eylül düzeyinde eylemler planlama, hazırlama ve uygulama kapasitesini kaybetmiştir ancak örgütün eylem yapma kararlılığı hiç azalmamıştır. El Kaide geleneksel rolünü kendisiyle aynı düşünme biçimine sahip İslamcı gruplarla daha da sıkı bir işbirliğine girerek ve dünya çapında cihat ideolojisini güçlü bir şekilde yayarak telafi etmiştir (Gunaratna, 2016: 527). El Kaide günümüzde komuta ve kontrol aygıtı tanımlanmış ya da tanımlanabilir tekparça bir örgütten ziyade bir ideoloji, bir ruh haline gelmiştir ve hayatta kalma kapasitesini arttırmıştır (Hoffman, 2004: 552). Fiiliyatta, El Kaide'nin yeni rolü daha çok askeri olmayan yollarla kitle iletişim araçlarını, bilhassa yeni iletişim teknolojilerini kullanarak geleneksel misyonunu ileriye taşımaktan ibarettir (Gunaratna, 2016:527). El Kaide'nin yapısal olarak dönüşüme uğraması terörizmle mücadele alanında da değişime yol açmıştır. 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin terörizmle mücadele stratejisi “ceza adalet modelinden”, “askeri güç kullanma” modeline kaymıştır. Ancak terörizme karşı savaş modeli, meşruluk meselesi yanında, söz konusu asimetrik çatışmanın sınıflandırılması ve uygulanacak hukuksal çerçevenin ne olması gerektiği gibi önemli sorunlar doğurmuştur (Murphy, 2011:73). Sonuç olarak çok sayıda insanın ölmesini isteyen, dinsel motivasyonla hareket eden; asker-sivil hedefler arasında ayırımı yapmayan; milliyetçi bir gündemi olmayan; olağanüstü ölçüde küresel ağlar geliştiren; KİS elde etmeye istekli; uzlaşma ve hiçbir siyasal çözüm kabul etmeyen yeni terörizm tezine uygun düşen örgüt örneğini olarak küresel bir örgüt olan El

Kaide gösterilmektedir (Murphy, 2011:63-64).

5. BEŞİNCİ DALGA TEORİLERİ

Uluslararası toplumun günümüzde uluslararası nitelikte beşinci bir terörizm dalgası ile karşı karşıya olduğu tezini savunan önemli sayıda beşinci dalga teorisi vardır. Dikkat çeken beşinci dalga teorilerden ilki Jeffrey Kaplan'ın beşinci dalga teorisi olup bu dalga *kabilecilik (tribalism)* olarak isimlendirilmektedir. Kaplan teorisyenlerin beşinci bir dalganın doğuşunu gözden kaçırdıklarını iddia etmektedir. Kaplan'a göre beşinci dalganın amacı modern dünyadan koparak yerel bölgelerde mükemmel bir toplum (etnisite ya da kabile) inşa etmektir (Kaplan, 2008:12). Kaplan'ın beşinci dalgasındaki ideal gruplar belli özellikleri taşımaktadır. Bu özellikler arasında şunlar vardır: Bu gruplar aile ve toplumdan fiziksel olarak ıssız bölgelere çekilirler; saflık için radikal bir araştırma yaparlar; dünyanın kirlendiğine ve ari-saf bir toplum yaratmak için yok etmenin elzem olduğuna inanırlar ki; bu inanış etnik temizliğin de temelinde yatmaktadır. Yeni bir takvim oluşturulur; eski düzen gayri-insanidir; yeni ırkın geleceği için kadın yeni düzenin sembolü ve yeni insanın taşıyıcısıdır. Görelî masumiyetleri nedeniyle çocuklar yeninin öncüsünü temsil ederler; tecavüz beşinci dalga şiddetin bir imza taktiğidir ve dördüncü dalgadaki intihar terörizmi ile aynı işleve sahiptir; otoriter ve liderlik karizmatik yöneticiler etrafında merkezileşmiştir; bu dalganın gruplarının çoğu derin dini yapıdadır ve bin yıllık doktrinlere sahiptirler (Kaplan, 2008:13; Walls, 2017:53). Kaplan beşinci dalga hareketlerinin ideal tipini realitede bulmanın zor olduğunu belirtmekte fakat 1973'te Kızıl Kmerler'in (Khmer Rouge) beşinci dalganın bir öncüsü olduğunu ileri sürmektedir. Dört yıllık dönemde Pol Pot liderliğindeki Kızıl Kmerler'in yeni toplumun başlangıcına işaret etmek için 1976'da "Sıfır yılı/Year Zero" ilan etmiştir; dört yıllık dönemde yaklaşık 1.7 milyon insan öldürülmüştür (Walls, 2017:53-54). Kaplan'a göre 1987'lerde yani dördüncü dalgada kurulan Uganda'daki Tanrının Direniş Ordusu (Lord's Resistance Army/(LRA) beşinci dalganın ilk ideal örgütüdür (Kaplan, 2008:14). Uganda Başkanı Yower Museveni'yi yenip Uganda'yı büyü ve batıl inançlardan temizlemek için Alice Auma Lakwena tarafından kurulan ve yönlendirilen Kutsal Ruh Mobil Gücü (Holy Spirit Force) Museveni güçleri karşısında büyük bir yenilgiye uğramıştır. Başlangıçta siyasal motivasyonla hareket eden bu ayaklanmacı grup "yeryüzü ordusu" olarak isimlendirilmiştir (Finnström, 2006:202). Lakwena'nın halefi olan Josef Kony ise Kutsal Ruh Mobil Gücü'nü Tanrı'nın Direniş Ordusu (LRM/A) olarak yeniden yapılandırmıştır (Martin, 2017:179). 1987'de Tanrı için savaşan Ugandalı *Acholi* kabilesini ve topraklarını korumak için ve onları arındırmak için kurulan LRA dinsel saiklerle Güney Sudan'da üslenerek teröre başvurmuştur (Finnström, 2006:200). "Cennetin ordusu" olarak isimlendirilen LRA otuz iki yıllık sürede özellikle savunduğunu iddia ettiği *Acholi* halkına karşı son derece acımasız terör kampanyaları yürütmüştür. Uganda'nın kuzeyinde köyleri boşaltmış; büyükleri öldürüp, yaklaşık 30 bin küçük çocuğu asker olarak kullanmak için kaçırmıştır. 1.6

milyon Ugandalı mülteci kamplarına gönderilmiştir. Grup amaçlarını gerçekleştirmek için kadınları kaçırmış ve hamileliğe, seks köleliğine zorlamıştır. Uganda'da yaklaşık 2 milyon insan yerinden edilmiş ve 200 bin insan öldürülmüştür (Kaplan, 2008:14; Walls, 2017:55-56). Son derece dirençli olan LRA şiddet ve çocuk kaçırma yöntemini hala sürdürmektedir (Martin, 2017:179). Kaplan'a göre Sudan'ın Darfur bölgesindeki Janjaweedler de beşinci dalgaya yakın ikinci bir silahlı aktördür (Kaplan, 2008: 15-18). McAllister ve Schmid'e göre beşinci dalganın Kaplan tarafından ortaya atılan şekli ile ilgili bir dizi problem vardır. Özellikle çocuk askerlerin yaygın kullanılması, kadınlara yönelik kapsamlı tecavüz olayları, çatışma bölgelerinde Uluslararası Kızıl Haç Teşkilatı gibi insani yardım kuruluşlarına saygısızlık Soğuk Savaş sonrası dönemdeki silahlı çatışmaların karakteristik özelliğidir (McAllister, Schmid, 2011:236).

Beşinci dalga teorilerden bir başkası Jeffrey D. Simon tarafından ileri sürülen ve "teknolojik" dalga olarak isimlendirilen beşinci dalgadır. Simon'a göre beşinci dalganın tanımlayıcı özelliği teknolojinin etkileyici rolü olacaktır (Simon, 2011:44). Rapoport'un önceki dalgalarından önemi şekilde ayrılan Simon'un beşinci dalgasında teknolojinin kullanılmasında tek bir terörist örgüt tekel olamadığı için tek tip bir terörist ideoloji hakim olmayacaktır. İnternet bu dalganın bir önkoşuludur (Simon, 2011:48). Simon beşinci dalga modelinde sıklıkla yadsınan ya da gözden kaçırılan "Yalnız operatörlere"/ (Yalnız Kurtlar) özel bir önem atfetmektedir. Yalnız operatörlerin" bir terör örgütünün hiyerarşik liderlik yapısının sınırlandırmaları olmaksızın faaliyete geçme, kendi isteğine göre saldırılar planlama ve icra etme avantajlarına sahip olduğunu ileri sürmektedir (Simon, 2011:63). Simon teknolojik dalgada iki önemli taktiğin gelişeceğini altını çizmektedir. Bu taktiklerden ilki beşinci dalga terör örgütlerinin interneti kimyasal, biyolojik, radyolojik ya da nükleer silahlar (CBRN) geliştirme ve kullanma gibi daha tehlikeli aktiviteler için bir kaynak olarak kullanma olasılığıdır (Simon, 2011:56). İkinci taktik ise siber-terörizmdir. Dünya daha dijital hale geldikçe birbirine bağlanmakta ve teknolojiye bağımlı olmaktadır. Bu gelişme nedeniyle siber saldırı tehdidi her geçen gün artmaya devam edecektir (Simon, 2011:56).

Beşinci dalga teorilerinden bir başkası Or Honig ve Ido Yahel tarafından ortaya atılan "Terörist Yarı-Devletlerin" (terrorist semi-states) oluşumudur. Honig ve Yahel özellikle Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da (Pakistan dahil) terörist yarı-devletlerin oluşumunu İran İslam Devrimi ile başlayan dördüncü terörizm dalgasından oldukça farklı, beşinci yeni bir dalganın başlangıcı olarak değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir (Honig ve Yahel, 2017:2). Honig ve Yahel'e göre bir isyancı (rebel) grup zayıf bir devletin toprağının bir kısmını elinde tutuyor ve burada bir yönetim tesis ediyorsa; üçüncü taraf durumundaki mağdur devlete karşı terörist saldırı başlatıyorsa bir terörist yarı-devlet söz konusudur. Terörist yarı-devlet sadece topraklarını kısmen kontrol ettiği zayıf devlete karşı saldırı gerçekleştirmez. Kendisini hem zayıf devletin düzenli ordusuna karşı hem de

eř zamanlı olarak üçüncü taraf mağdur devlete karşı savunur. Bunlar hibrit örgütler olup hem konvansiyonel askeri kapasiteye hem de terör kapasitesine sahiptirler (Honig ve Yahel, 2017:4). Tam teşekkülü bir terörist yarı-devlet üç özelliğe sahip olmalıdır. İlk olarak, kısmen kontrol ettiği topraklarda münhasır askeri kontrole sahip olmalıdır. İkinci olarak, meşruiyetten yoksun olmalıdır. Terörist yarı-devlet” “devlet-benzeri” (*quasi-state*) kavramından farklıdır. “Devlet-benzeri” uluslararası meşruiyete sahip olan fakat toprakları üzerinde denetim kurma kapasitesinden yoksun olan bir devletken, terörist yarı-devlet ise tam tersine meşruiyeti uluslararası olarak resmi olarak tanınmayan fakat dış müdahale olmaksızın yıkılma tehlikesi de olmayan bir devlettir (Honig ve Yahel, 2017:5). Üçüncü olarak terörist yarı-devlet sadece zayıf devleti değil fakat üçüncü taraf mağdur devleti de yok etmek için ayrılıkçı ideoloji yanında revizyonist bir ideolojiye de sahip olmalıdır. Honig ve Yahel’e göre örneğin FARC gibi gruplar üçüncü taraf mağdur devlete saldırmadığı için terörist yarı-devlet” kategorisine girmez. Bu kategoriye giren örgütlere örnek 2012’de El Kaide’ye biat etmiş olan El Şebab, 2015’de DEAŞ’a biat etmiş olan Boko Haram, 2014’ten bu yana DEAŞ, 2015’den bu yana Jabhat El-Nusra, 2006’dan beri Hizbullah, 2007’den beri Hamas, 2007’den beri Pakistan’daki Taliban, 2015’den bu yana Güney Yemen’de Hadramat ilinde yerleşen Arap Yarımadasındaki El Kaide (AQAP) ve 2015’den bu yana Husilerdir (Honig ve Yahel, 2017:6-7). Honig ve Yahel’e göre terörist yarı-devletleri dördüncü dalgadaki terör gruplarından ayıran dokuz farklı boyut vardır. Bunlar: a) Dinsel kimlikleri ve sembolleri kullanma; b) Dinsel ideoloji dışında yüksek maaş verme; c) Terörist yarı devletin yayılması; c) İntihar saldırılarının gözde taktik olması; d) Anavatan ve başkenti olarak gördükleri illeri savunmada büyük çaba göstermeleri; e) Kendilerini fonlama kapasitesine sahip olmaları ve hamî devletten bağımsızlık; f) Grubun savaş gücünün büyüklüğü ve bunun dış/ askeri politikaya etkileri ve viii) Yakın düşmana saldırıların daha yaygın olması; g) Askeri operasyonlarla yenilgiye uğratılmada dördüncü dalgadaki gruplardan daha fazla korunmasız olmalarıdır. Bunlar belli fiziki ve somut varlıklara bağımlı olduğu için (toprak kontrolü, hükümet binaları, silahlar, hazine varlıkları vs.) bu varlıkları kaybettiklerinde tekrar terör örgütüne dönüşürler (Honig ve Yahel, 2017:8-14).

Or Honig ve Ido Yahel tarafından ortaya atılan “terörist yarı-devletler” tezine benzeyen bir başka beşinci dalga teorisi Anthony Celso tarafından ileri sürülmüştür. Celso, Kaplan’ın beşinci dalga modelinin mevcut *cihadist* grupları dışladığını (Celso, 2015:251). Nijerya’nın kuzeyinde ve Kamerun sınırında “yönetilemeyen” bir alanda varlık gösteren Boko Haram ve ulus ötesi imparatorluk kurmak için ultra şiddet kampanyası gerçekleştiren İslam Devleti/DEAŞ gibi tekkirici² İslamcı grupların Kaplan’ın beşinci dalga kriterlerine uygun olduğunu iddia etmiştir (Celso, 2015:249). Cihadizmin terörizmin yegane bir şekli olabileceğini ileri süren Celso, DEAŞ ve Boko Haram örgütünü Kaplan’ın geliştirdiği teorideki kriterler çerçevesinde analiz

² Tekfir, bir Müslümanın bir başka Müslümanı kafir ilan etmesidir.

etmiştir (Celso, 2015:255-265). Celso'ya göre beşinci dalganın İslamcı ayaklanmacıları dayanıklı bir İslam devleti meydana getirmede başarısız olmuştur (Celso, 2015:267).

Tablo 4. Beşinci İslami Terör Dalgası : Boko Haram ve DEAŞ

Beşinci/ İslami Terör Dalgasının Özellikleri	Boko Haram	Deaş (İslam Devleti)
Mevcut Sosyal ve Siyasal Düzeni Reddetme	Haksız sömürge sınırları ve 1903'de Britanya'nın Sokoto Halifeliğinin siyasal otoritesinin yok edilmesi. Batı eğitimi ve toplumu kötüdür ve İslam'ı yıkmak için laik Hristiyan bir komplodur.	Ulus-devlet sınırlarının tarihsel haksızlığı sömürge döneminde yaratıldı ve Sykes-Picot anlaşması Halifeliğin sınırlarını paylaştırdı.
Efsanevi Geçmişi İdealize Etme	19.yüzyıldaki Sokoto Halifeliğinin modern bir versiyonunu Nijerya'nın kuzeyi ve Kamerun sınırlarında kurmak	Ortaçağdaki Abbasi halifeliğini kurmak
Binyıldır Adaleti Arama	Evrensel Adalete yol açacak bölgesel bir Halifelik Şariat bölgesi kurmak	Şiileri ve Alevileri yok etme; Sünni bir yönetimi kurmak
Gençlik Kültürü	Ekonomik açıdan marjinalize olmuş İslami öğrenci ve genç adamlardan oluşur	DEAŞ 19-35 yaş arasındaki yabancı savaşçılardan ve Irak ve Suriyelilerden oluşur
Kadın ve Çocukların Acımasızlaştırılması	Kaçırma ve kölelikle kadın ve çocuklar boyunduruk altına alınır. Çocuk asker kullanılır.	Kaçırma ve kölelikle kadın ve çocuklar boyunduruk altına alınır. Çocuk asker kullanılır.
Kaçırma	Terör ve finansal kar amaçlı bir mekanizma olarak kullanılır	Terör ve finansal kar amaçlı bir mekanizma olarak kullanılır
Mezhep ve Etnik Temizlik	Hristiyan nüfus ve animistler hedef alınır Kilise bombalama, kutsal mekanlara saygısızlık yapılır. Hristiyan nüfus köylerden sistematik olarak sürülür.	Şiiler, Aleviler, Yezidiler, Kürtler ve Hristiyanlar hedef alınır. Şii Müslümanların kutsal yerlerine, ibadethanelerine saldırılır.
Sınırsız Şiddet	Sünniler dahil tüm muhaliflere tekfir uygulanır	Sünniler dahil tüm muhaliflere tekfir uygulanır
Karizmatik Liderlik	Grubun Emiri mistik statüye sahiptir ve Ebu Bekir Şekau, dini ve zorlayıcı otoriteye dayalı sadık takipçilere sahiptir.	Grubun Emiri mistik statüye sahiptir ve Ebu Bekir el-Bağdadi dini ve zorlayıcı otoriteye dayalı sadık takipçilere sahiptir.
Yeni Toplumun Gelişmesi	Eski çökmüş düzeni temizlemek ve Kuran ilkelerine dayanan adil saf bir toplum inşa etmek	Eski çökmüş düzeni temizlemek ve Kuran ilkelerine dayanan adil saf bir toplum inşa etmek

Kaynak: Celso, 2015: 265.

Beşinci dalganın sembol örgütü olarak gösterilen DEAŞ'ı (İslam Devleti) ayrıntılı olarak analiz etmek faydalı olacaktır.

6. BEŞİNCİ DALGANIN SEMBOL ÖRGÜTÜ DEAŞ (İŞİD/ İŐLAM DEVLETİ/) ve HALİFELİĞİN ÇÖKÜŞÜ

6.1. DEAŞ'ın Doğuğu ve Dönüşümü

DEAŞ (İslam Devleti, İŞİD) ABD'nin 2003'te Irak'a müdahale etmesinin ve daha sonra da 2010'da Irak'tan çekilmesinin bir ürünüdür (Dobbins ve Jones, 2017:56). ABD'nin 2003 müdahalesi ile Irak'ta güç dengesi deĐiőmiő, güç Sünni azınlıktan Şii çoğunluğa geçmiőtir. Sünnilere yönelik ayırım gözeten politikalar ve dıŐlama bölgede Ürdün doğumlu Ebu Musab El/ez-Zerkavi liderliğindeki “Tevhid ve Cihat” isimli örgütü güçlendirmiőtir. 2004'te bir video ile Usame Bin Ladin'e bağlılık yemini eden El Zerkavi “Tevhid ve Cihat” isimli Örgütü'nün adını “İki Nehir Arasındaki El Kaide” olarak değiştirmiştir. Bu örgüt Washington tarafından “Irak'taki El Kaide” (AQI) olarak isimlendirilmiştir (Weiss ve Hassan, 2016:37). El Zerkavi, El Kaide'nin merkezi yönetimiyle anlaŐmazlık yaŐamıő, Temmuz 2005'te El Zevahiri tarafından gönderilen mektupta kendisinden Iraklı Şiileri öldürmeyi bırakması istenmiőtir (Weiss ve Hassan, 2016:66). El Zerkavi 7 Haziran 2006'da ABD tarafından gerçekteŐirilen bir hava saldırısı sonucu öldürüldüğünde ise Bin Ladin revizyonist bir davranıŐla El Zerkavi'yi yüceltip onun bir “savaşçı, cihad aslanı” olduğunu ilan etmiştir. El Zerkavi'nin Iraklı Şiileri toplu halde öldürmesini, “Haçlılarla” işbirliği yaptıkları için bir tür hesap verme olarak onaylamıőtir (Weiss ve Hassan, 2016:71).

El Zerkavi'nin ölümi Irak El Kaidesi'nin yok olması anlamına gelmemiőtir. Irak El Kaidesi Ocak 2006'da İslamcı kimliğe sahip birkaç Sünni direniş grubuyla birleşmiş ve “Mücahitler Őura Konseyi” adında çatı bir grup oluŐturmuőtir. Mücahitler Őura Konseyi'nin liderliğine de örgütün Iraklılığına vurgu yapılması amacı ile Bağdathı bir isim olan Ebu Ömer El-Bağdadi getirilmiőtir. Irak El Kaidesi'nin liderliğine ise bir Mısırlı olan Ebu Eyyub El Masri (Mısıri) yani takma adıyla Ebu Hamza El-Muhacir getirilmiőtir. El Mısıri, Irak El Kaidesi'ni El Zerkavi sonrası başka bir boyuta taŐımiőtir. El Mısıri Ekim 2006'da etki alanı Ninova, Anbar, Selahaddin kentleri olan “Irak İslam Devletini” (ISI) ilan etmiştir. Böylece günümüzdeki “İslam Devleti” olma iddiaları daha 2006'larda pratiğe dönüştürülmüştür. Örgütün liderliğini Ömer El Bağdadi yapar görünürken *de facto* lideri El Mısıri olmuőtir (Güler ve Özdemir, 2018:469). Irak İslam Devleti'nin kendi bölgelerinde güçlenmesinden rahatsız olan Sünni aŐiretler “uyanıŐ, diriliŐ” manasına gelen “Sahva” adı verilen bir hareket baŐlatmıőtir. ABD tarafından desteklenen “Sahva” hareketinin savaşçıları ile Irak İslam Devleti arasında 2008'de Őiddetli çatışmalar olmuş ve Irak İslam Devleti giderek zayıflamıőtir (Güler ve Özdemir, 2018:471-472). 2010 yılında El Mısıri ve Ömer El Bağdadi'nin öldürölmesi nedeniyle lider Ebu Bekir El Bağdadi ya da takma

adı ile El Bedari olmuştur (Erdoğan ve Deligöz, 2015:6).

6.2. DEAŞ'ın Yükselişi

2011 yılı hem ABD'nin Irak'tan çekilmesine hem de komşu Suriye'de bir iç savaşın başlamasına tanıklık etmiştir. 2011'de Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte, El Kaide'nin Irak'taki yeni lideri Ebu Bekir El Bağdadi örgütün ağırlık merkezini sınır ötesine taşımıştır (Dobbins ve Jones, 2017:56). Ebu Bekir El Bağdadi, Temmuz 2012'de başlattığı ve "Duvarları Yıkma" (Breaking the Walls) adı verilen hareket ile gücünü önemli ölçüde arttırmıştır. Bu süreçte El Kaide'nin Suriye kolu olarak Ebu Muhammed El Culani önderliğinde Nusret Cephesi adıyla yeni bir örgüt kurulmuştur. Suriye'deki azınlıklara savaş ilan etmeyen El Nusra Suriye'nin kuzeyi ve Halep'te önemli başarılar sağlamıştır (Weiss ve Hassan, 2016:166-167, 171). Bu durumu yakından takip eden Ebu Bekir El Bağdadi 2 Nisan 2013'de yayınladığı mesajında El Kaide bağlantılı El Nusra ile "Irak ve Şam İslam Devleti" (İŞİD) adı altında cihatçı tek bir örgüt olarak birleştiğini ilan etmiştir. Haziran 2013 yılında El Kaide lideri El Zevahiri bu birleşmeyi reddetmiş; İŞİD'i lağvederek, hem İslam Devletine hem de El Nusra'ya biri Irak'a öteki de Suriye'ye olmak üzere coğrafi olarak sınırlandırıldıkları bölgelere dönemlerini emretmiştir (Weiss ve Hassan, 2016:175). Şubat 2014'te El Kaide, İŞİD ile bütün bağlarını kestiğini duyurmuştur. Böylece İŞİD'in ortaya çıkması sadece Suriye iç savaşında bir kırılma noktası olmamış aynı zamanda El Kaide içerisinde Zerkavi-Ladin döneminden beri var olan görüş, yöntem ve strateji farklılıklarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur (Karakaya, 2017:168-169). 17 Mart 2014'te İŞİD Türk toprağı olan Süleyman Şah Türbesinin de içinde olduğu Halep'i kontrol altına almış, 10 Haziran 2014'te Irak'ın ikinci büyük kenti Musul'da kontrolü tamamen ele geçirmiş ve Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nu ele geçirek 49 kişiyi rehin almıştır. İŞİD, 29 Haziran 2014'te Hilafeti ilan ederek "İslam Devleti" (*Islamic State*) adında yeni bir devlet kurulduğunu ilan etmiştir (Karakaya, 2017:170). Akabinde İŞİD Irak ve Suriye'de kontrol ettiği bölgelerde toprak ele geçirmeye, kontrol etmeye ve buraları yönetmeye başlamıştır.

2015 DEAŞ'ın sembol yılı olmuştur. Batıda DEAŞ Fransa, Danimarka, Türkiye, ABD ve Avustralya'da saldırılar organize etmiştir. 5 Aralık 2015'de San Bernardino'da 14 kişinin öldüğü ve 21 kişinin yaralandığı yüksek profilli bir saldırı gerçekleştirmiştir. 13 Kasım 2015'de Paris'te 130 kişiyi öldürüp 368 kişiyi yaralamıştır. 2016'da Belçika'da Brüksel Havaalanında ve metro altgeçidinde koordineli saldırılarda 32 kişiyi öldürmüştür. Temmuz 2016'da Nice'de kargo kamyonu ile 86 kişiyi öldürmüş ve 400 kişiyi yaralamıştır. Haziran 2016'da Orlando'da 49 kişiyi öldürülmüş; 19 Aralık 2016'da bir Tunuslu göçmen tarafından kaçırılan bir kamyon ile Berlin'de 12 kişi öldürülmüştür; Ocak 2016'da Cakarta'da dört sivil öldürülmüştür. Bu saldırılar 2017'de de devam etmiştir. 1 Ocak'ta İstanbul'da 39 kişinin öldüğü, 70 kişinin yaralandığı gece kulübü Reyna saldırısı gerçekleştirilmiş; Mart 2017'de ise Londra'da 5 kişi öldürülmüştür

(Dobbins ve Jones, 2017:59). Böylece DEAŞ şiddeti Batılı ölkelere yaymaya devam etmiştir.

6.3. DEAŞ'ın İdeolojisi

İŞİD'in ideolojik alt yapısı El Kaide ve Taliban gibi Cihadi-Selefiliktir (Biçer, 2015:8). Cihadi-Selefilik İslam'ın üç kavramına dayanan bir ideoloji olup bu kavramlar Hâkimiye, Cahiliye ve Küresel Cihattır (Majozi, 2018:169). Bin Ladin ve El Kaide destekçileri için Cihadi-Selefilik birincil olarak “ uzak düşmana” (Batılı Ölkeler ve İsrail) saldırmak ve yok etmekle ilintilidir. Uzak düşman İslam'ın erken dönemlerdeki görkemli günlerinden farklı olarak geri gidişinin ana kaynaklarından bir tanesidir. El Zerkavi ve DEAŞ'ın cihadi-selefi ideolojik yorumuna göre ise birincil olarak uzak düşmanlara saldırmadan önce İslami ve ahlaki olmayan Müslüman topluluklara saldırmalıdır. Yani yakın düşman önceliklidir. Bu anlayış El Zerkavi ve DEAŞ'ın içsel bakışlı cihadizm yüzünü, Bin Ladin ve El Kaide'nin dışsal bakışlı cihadizm yüzünden ayırmaktadır. Bu farklı yorum cihadist gruplar arasındaki gerilimin başlıca nedenlerinden bir tanesidir (Majozi, 2018:170). DEAŞ Selefilik düşüncesinin yeni bir sürümü olup İslami Hilafet Kurmak gibi politik bir amaca sahiptir. DEAŞ'a göre Allah'ın hükmüyle hükmetmeyenler, kafirdirler; Rafiziler ridde³ küfrüne girmiştir. Batı ile işbirliğine girenler müşriktirler; Endülüs'ün yıkılmasından itibaren, İslam ölkelerinin kurtarılması için cihad, farz-ı ayndır. Mevcut İslam ölkelerinin yönetim ve ordusu mürtet ve kafirdir. Halkı kafir değildir. Bunlarla savaşmak Haçlılarla savaşmaktan daha vaciptir (Biçer, 2015: 9).

El Kaide ve DEAŞ arasındaki Cihadi-Selefilik pratiğindeki bu farklılıklar iki örgütün Suriye ve Irak'ta cephede tercih ettikleri strateji ve taktiklerine yansımıştır. DEAŞ hedef seçiminde daha ayırım gözetmez ve şiddet kullanımında ise daha acımasızdır. Grup kanlı şiddet ve öldürme metotlarını (kafa kesme, çarımha germe, mağdurları yakma vs.) hem batılı mağdurlara hem de Ortadoğu'daki Müslümanlara karşı gerçekleştirmektedir. Bu yöntemler DEAŞ'ın uzamış bir çatışmadan ziyade düşmanlarına karşı hızlı bir zaferi garantilemek ve korkuyu aşılama yönünde oturtulmuş bir politikasıdır. Bu yöntemler Suriye ve Irak'ta acilen Halifeliği kurma misyonunu tamamlaması için merkezidir. Diğer taraftan El Kaide içinse Hilafet ilanına yönelik toprak ele geçirmek stratejik olarak acil ve önemli değildir. Bu yaklaşım El Kaide'nin şiddet kullanımında neden daha seçici bir yaklaşımı tercih ettiğini ve Müslümanları hedef almaktan kaçınıp Batılı hedeflere odaklandığını izah etmektedir (Majozi, 2018:170).

6.4. Devlet, Yarı-Devlet ve Devlet-Benzeri Bir Yapı Olarak DEAŞ

Haziran 2014'te Suriye ve Irak topraklarını kapsayan bölgede hilafet ilan eden DEAŞ kötü şöhretiyle küresel önem kazanmış, güvenlik ve strateji alanında önemli tartışmaların kaynağı haline gelmiştir. DEAŞ hakkındaki tartışmalar özellikle DEAŞ'ın uluslararası sistemde ne tür bir aktör olduğu

³ Müslüman bir kişinin kendi rızası ile dinden dönmesi.

konusuna odaklanmıştır. Bu tartışma üç anahtar soru ile çevrelenmiştir: i) DEAŞ/İslam Devleti bir terör örgütü müdür? ii) İslam Devleti bir devlet midir? ; iii) İslam Devleti İslami midir? (Majozi, 2018: 164). Bu soruları sırasıyla ele alalım.

İlk olarak IŞİD simgesel terör eylemleri gerçekleştiren bir terör örgütüdür. Nitekim Suriye'deki insan hakları ihlallerini incelemek amacıyla BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından 2011 yılında kurulan “Uluslararası Bağımsız Suriye Arap Cumhuriyeti Soruşturma Komisyonu” tarafından 14 Kasım 2014’de yayınlanan “*Terör Yönetimi: Suriye’de IŞİD İdaresinde Yaşamak*” adlı rapor bu tespiti doğrulamaktadır. (Bkz., *Report of...*, A/HRC/28/69, 5 Şubat 2015) Ancak DEAŞ bilindik terör taktikleri kullanmakla birlikte tamamen pür bir terör örgütü de değildir. Yeni olan şey 2014’te ortaya çıkmasından bu yana dünün terörizmini savaş operasyonları düzeyine yükselten *teritoryalizasyondadır*. El Kaide devletleri istikrarsızlaştırmaya çalışırken; DEAŞ yeni bir devlet kurma peşine düşmüştür (Chaliand, 2016:594, 601). Westfalya sonrası uluslararası düzenin köklü sözleşmelerini reddeden ve sistematik insan hakları ihlallerine girişmiş olan bu birimi “devlet” olarak nitelendirmek oldukça zordur. Uluslararası Hukukta bir devlet olabilmenin standartları Devletlerin Hakları ve Ödevleri Konusundaki 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesine göre: a) devamlı-yerleşik bir nüfus (population); b) tanımlanmış bir toprak; c) bir hükümet ve d) diğer devletlerle ilişki kurma kapasitesine sahip olmak gereklidir (Thomas, 1997:25). Devlet olmak uluslararası örgütlere üyelik; uluslararası finans kuruluşlarından ekonomik yardım alma, devlet başkanlarının hukuksal bağışıklığı; toprak, nüfus ve kaynaklar üzerinde münhasır egemenlik sağlar. Devlet olma ayrıca sonsuz bir ödül sunar çünkü bu yeti oluştuktan sonra devletler, hatta başarısız ve çökmüş devletler bile, nadiren ortadan kalkarlar. Uygulamada devletler çöktüğünde dahi sınırları ve kişiliği sorgulanmamış, uluslararası örgütlerdeki üyeliklerini kaybetmemişler, diplomatik ilişkileri sağlam kalmaya devam etmiştir. Yeni sözleşme yükümlülükleri altına girmeleri mümkün olmamasına karşın önceden akdettiği Uluslararası Hukuk sözleşmeleri yürürlükte kalmaya devam etmiştir (Taşdemir, 2009:50). Önceki terörist örgütlerden farklı olarak DEAŞ Montevideo testinin dört kriterinden üç tanesini yerine getirir görünmüştür. Zira DEAŞ daha önce devlet olarak tanınmış Irak ve Suriye devletinin topraklarının önemli bir kısmını işgal etmiştir (Novogrodsky, 2018: 46). En revaçta olduğu 2014 sonunda DEAŞ Irak’ta 6.3 milyon insanı (nüfusun yaklaşık %19’u) ve toprakların yaklaşık 58.372 kilometre karesini (yüzölçümünün yaklaşık %13’ünü) kontrol ederken; Suriye’de ise 3.3 milyon insanı (nüfusun yaklaşık % 14’ünü) ve toprakların yaklaşık 47,497 kilometre karesini (yüzölçümünün yaklaşık %25’ini) kontrol etmiştir. Ayrıca IŞİD 2017’ye kadarki dönemde Mısır, Libya, Afganistan ve Nijerya’da toplam 7,323 kilometre kareyi ve yaklaşık 497,420 insanı kontrol etmiştir (Dobbins ve Jones, 2017:57). DEAŞ münhasır gücünü sivil halk üzerinde göstermek için aşırı şiddet kullanırken, hayatın çeşitli noktalarında hükümet

benzeri yetkiler kullanmıştır. Sahip olduğu kaynakları ve sözde ilan ettiği devleti idare etmek için DEAŞ, sıkı kontrol edilen bürokratik bir teşkilat kurmuştur. Ele geçirilene ya da mücadele edilen topraklar “vilayet” yapılanması içerisine sokulmuştur. DEAŞ yönetimine bağlı sekiz “vilayet” kurulmuştur. Kontrol altındaki bu vilayetler, yerinden yönetim anlayışı çerçevesinde atanan valiler tarafından idare edilmiştir. (Erdoğan ve Deligöz, 2015:10) Bir egemen gibi davranan DEAŞ vergi toplamış; petrol geliri elde etmiş; yerel iç hayatını düzenlemiş; yabancı savaşçıların aylıklarını demiş; aile hayatının tamamını kontrol etmiş ve medeni statüyü denetlemiştir (Novogrodsky, 2018:47). Bu durumda DEAŞ’nin dördüncü kriteri yani devletlerle ilişki kurma kapasitesini yerine getirip getirmediği daha fazla önem kazanmıştır. Uluslararası toplum günümüze kadar devamlı Şekilde DEAŞ’ya bir devlet olarak referans göstermekten kaçınmış ve eylemlerini kınamıştır. Hiçbir devlet Şimdiye kadar devlet olarak tanıma iradesini ortaya koymamıştır. DEAŞ da ne BM’ye ne de herhangi bir başka uluslararası örgüte resmi bir üyelik başvurusunda bulunmuştur (Novogrodsky, 2018:48). DEAŞ’nin kötü insan hakları sicili uluslararası hukuk açısından onu tamamen tanınamaz hale dnştrmştir. Zira DEAŞ Suriye ve Irak’ta “insan güvenliği” olgusunu tehdit etmiştir (Novogrodsky, 2018: 50, 53).

DEAŞ’ı başarısız bir devlet (failed State), konvansiyonel bir ordu tarafından yönetilen bir sözde-devlet (pseudo-state), de facto bir devlet ya da quasi de-facto bir rejim olarak nitelendirmek yerinde midir? Öncelikle başarısız devlet ekonomik, siyasi ya da daha genel olarak her iki nedenden dolayı kurumsal yapının, otoritenin, hukuk ve siyasal düzenin oktğ bir durumu göstermekte olup uluslararası toplumun bir mensubu olarak kendisini idame ettirme kapasitesini yitiren, devlet olma özelliklerini kaybeden ancak bir hayalet gibi dünya haritasında yer almaya devam eden devletlerdir (Taşdemir, 2009:33-35). Dolayısıyla DEAŞ başarısız bir devlet olarak nitelendirilemez. Westfalya devlet sistemine bir anormallik teşkil eden *de facto* devlet ya da *quasi de-facto* devlet ise uluslararası hukukta tanıma elde edemeyen, bu nedenle uluslararası toplumun gözünde gayri-meşru kalmaya devam eden varlıklardır. Bu varlıklar kontrol altında bulundurduğu topraklarda bir liderliğe sahip olan, bağımsız bir devlet olmayı isteyen fakat uluslararası tanıma elde edemeyen bu nedenle de tanınmayan bir devlet olarak varlığını sürdüren ve patron devletlerden destek alan birimlerdir (Meydan, 2018:1-2). Bu bağlamda DEAŞ’nin belli bir bölgede etkin ve sürekli egemenlik kullanması onun *de-facto* devlet olarak değil yarı (quasi) *de-facto* rejim olarak nitelendirilmesini mümkün kılmaktadır. Zira DEAŞ’nin fiili otoritesini kullandığı bölgelerde Irak ve Suriye devletleri kendi toprak bütünlüklerini iddia etmektedirler.

İslam Devleti’nin kendi kendine ilan ettiği Hilafet ile gerçek bir İslam Devleti’nin kurulmasını tanımlayan bir çok karakteristik özelliği de ihlal ettiği ileri sürülmektedir. Gerçek bir İslam devletinin *mmetin* samimi rızasına dayanması gerektiği ve tüm Müslümanlar için bir devlet olmak zorunda olduğu yani milliyetçi ya da mezhepsel bir esasta tanımlanamaz

olduğu ileri sürülmektedir. Oysa DEAŞ'ın samimi inanma ve gönüllü itaat etme ilkelerini ihlal ettiği ve sadece Sünni Müslümanları meşru vatandaş olarak tanımladığı için ırkçı ve mezhepçi bir yapıda olduğu ileri sürülmektedir. Üstelik DEAŞ modern teknolojiyi ve interneti, sosyal medyayı mesajlarını yayma, eleman toplama, fon toplama vs. için çok aktif ve etkin kullanmaktadır. İslam devletinin kendisini örgütlenme ve finanse etme şekli, İslam'ın eski günlerindeki zıt olarak modern toplumun köklerini kanıtlamaktadır. Grubun kendisini örgütlenme yolu eski moda bir İslam devletinden daha ziyade *pseudo-devlet*, ayaklanmacı grup, küresel kriminal örgüte benzemektedir (Majozi, 2018:180).

6.5. DEAŞ'ın ve Halifeliğin Çöküşü

2014'ten bu yana DEAŞ Irak ve Suriye'de bölgesel açıdan önemli bir güvenlik tehdidi ortaya çıkartmıştır. BM Güvenlik Konseyi DEAŞ ile mücadele konusunda 2170 (2014) sayılı ilk kararını 15 Ağustos 2014'tarihinde oybirliği ile kabul etmiştir. DEAŞ, El Nusra ve El Kaide ile bağlantısı olan bütün kişi ve kuruluşlar kınanmış; bu kişi, grup ve kuruluşların malvarlığının dondurulması, seyahat yasağı ve silah ambargosu yaptırımlarının uygulanması kararlaştırılmıştır. 24 Eylül 2014'te kabul edilen 2178 sayılı Konsey kararında ise DEAŞ ve diğer terör örgütleri ile mücadelede işbirliği çağrısı daha güçlü bir şekilde vurgulanmıştır. 12 Şubat 2015 tarihinde kabul edilen 2199 sayılı ve VII Bölüme dayalı Konsey Kararı ise özellikle terörizmin finansmanının önlenmesine yönelik önemli düzenlemeleri içermiştir (Ulusoy, 2018:135). Paris'teki terör saldırılarından sonra oybirliği ile kabul edilen 20 Kasım 2015 tarihli, 2249 sayılı Konsey kararında DEAŞ'ın, Tunus, Ankara, Beyrut ve Paris'teki terör saldırıları ile Rus uçağının düşürülmesi eylemleri kesin bir dille kınanmış DEAŞ'ın uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit oluşturduğu tekrar vurgulanmıştır. Karar'da mücadeleye katılan üyelerden Irak ve Suriye'de DEAŞ'ın sığınaklarını yok etmeleri, tüm BM üyelerinden de yabancı terörist savaşçıların bölgeye seyahat etmelerinin ve terör örgütüne finansman sağlanmasının engellenmesi talep edilmiştir (Ulusoy, 2018:136). Ancak söz konusu kararda, BM Antlaşması VII. Bölüme dayanan DEAŞ'a karşı askeri güç kullanma konusunda üstü örtülü dahi olsa bir yetkilendirme yoktur. Irak'ta DEAŞ ile mücadele, Irak hükümetinin "rızasına" dayandırıldığı için uluslararası hukuk açısından meşru görülürken, başarısız bir devlet olan Suriye'de DEAŞ ile mücadelenin uluslararası hukuk açısından meşruiyeti tartışmalı kalmaya devam etmektedir. Özellikle meşru müdafaa hakkının normatif niteliği bağlamında önemli tartışmaları alevlendirmiştir (Taşdemir, 2016:76-77;78-91). Angajmana girmeme, çevreleme; "hafif" püskürtme (roll back "light") ve "ağır şekilde" geri püskürtmek gibi stratejiler kullanılması sonucunda DEAŞ topraklarının ve nüfusunun önemli bir kısmını kaybetmiştir (Dobbins ve Jones, 2017:59-60). DEAŞ karşıtı koalisyon şimdiye kadar 10 binden fazla DEAŞ savaşçısını öldürmüştür (Cottee, 2017:440). 12 Mart 2019'da ise DEAŞ'ın Suriye'deki en sağlam

kalelerinden bir tanesi olan “Baghuz” köyü Suriye Demokratik Güçleri (SDG) tarafından ele geçirilmiştir. Böylece uluslararası baskı altındaki DEAŞ toprak kontrol eden “ayaklanmacı” bir yapıdan, hükümet güçlerine ve muharip-olmayanlara karşı saldırılar düzenleyen gizli ve uyuyan bir terörist şebekeye dönüşmeye başlamıştır. Ancak bu gelişme DEAŞ üzerinde mutlak bir zafer elde edildiği anlamına gelmemektedir (Kotzambasis, 2018:191). DEAŞ El Kaide’nin daha önce yaptığı gibi metastasa devam edecek ve ana üslerini yitirdikten sonra bile etkisini yaymak isteyecektir (Dobbins ve Jones, 2017:56). Ayrıca DEAŞ’ın uyuyan hücreleri yanında yabancı terörist savaşçıların ortaya çıkardığı diğer önemli sorunlar yaşanmaya devam edecektir (Greenwood, 2018: 87-88).

6.6. DEAŞ ve Yabancı Terörist Savaşçılar Sorunu

Yabancılık, gönüllülük ve bir ideolojiye sahip olma kriterleri çerçevesinde tanımlanan yabancı savaşçı kavramı, tarihsel referansları göz önüne alındığında yeni bir fenomen değildir. 19. yüzyılda yaşanan Yunan İsyanı (1821-1832); Texas Bağımsızlık Savaşı (1835-1836); 20.yüzyıldaki İspanyol İç Savaşı (1936-1939) ve Arap-İsrail Savaşı (1948) yabancı savaşçıların çatışma alanlarında görüldüğü örneklerdir. Sovyetler Birliği’nin 1979’da Afganistan’ı işgali üzerine başlayan ve yaklaşık 20 bin yabancı savaşçının katıldığı birinci küresel cihat dalgası; (1991-1995) Bosna-Sırp/Hırvat Savaşı ve (1995-2001) Çeçenistan Savaşı gibi sonraki katılımlara önyak olmuştur (Özer, 2016:215-217). 2011’de başlayan Suriye İç Savaşı sırasında 120 farklı ülkeden başta DEAŞ, Jabhat Al-Nusra ve Ahrar al-Şam olmak üzere terör örgütlerine katılan ve sayıları 15-40 bin arası olduğu tahmin edilen yabancı savaşçılar ise küresel cihat dalgasının ikinci ayağını oluşturmuştur (Greenwood, 2018: 87-88).

11 Eylül 2001 sonrası terörizmle mücadelede daha aktif hale gelen BM Güvenlik Konseyi 1373(2001) sayılı kararı kabul ederek Konsey’in çalışma metodolojisini de değiştirmiştir. Konsey ilk kez devletlerin terörizmin finansmanını yasaklayan, etkin sınır kontrolleriyle teröristlerin ya da terörist grupların hareket etmesini önleyen, terörist eylemler gerçekleştiren ya da terörist eylemler işlemeye teşebbüs eden kişilerin mali varlıklarını, ekonomik kaynaklarını ve fonlarını donduran ulusal hukuk düzenlemeleri kabul etmelerini talep etmiştir. Bu yaklaşım Güvenlik Konseyi’nin “hukuk yaratma” gücü bağlamında BM Andlaşmasında kendisine tanınan yetkileri aşarak *ultra vires* hareket ettiği tartışmalarını da beraberinde getirmiştir (De Guttery, 2016:260-261). BM Güvenlik Konseyi yabancı savaşçı olgusunu her ikisi de konsensüs ile kabul edilen ve VII. Bölüme dayanan 2170 (2014) ve 2178 (2014) sayılı kararlarla ele almıştır. 2170 (2014) sayılı kararda İlk kez “yabancı terörist savaşçı “şeklinde yeni bir terminoloji kullanılmıştır (De Guttery, 2016:265). Söz konusu karar ile Konsey üye devletlerden yabancı terörist savaşçı akınına önlemek için ve onları adalet önüne çıkartmak için elzem olan tüm ulusal tedbirleri almalarını talep etmiştir (De Guttery, 2016:265). BM Güvenlik Konseyi

tarafından 24 Eylül 2014 tarihinde kabul edilen 2178 (2014) sayılı ikinci karar ise “yabancı terörist savaşçı” kavramını daha detaylı bir biçimde ele almış ve akademik tanımlardan farklı olarak şu şekilde tanımlamıştır: “*İkamet etmekte veya vatandaşı olduğu bir devletten başka bir devlette, terörist faaliyetleri gerçekleştiren, planlayan, hazırlığında olan veya katılma amacıyla seyahat eden; ya da silahlı çatışmalarla ilişkili olanlar dahil olmak üzere terör eğitimi alan veya veren bireyler*” (S/RES/2178). Böylece Konsey tarafından “yabancı savaşçı” kavramı resmen gayri meşru hale getirilerek “yabancı terörist savaşçı” haline dönüştürülmüştür (Yalçınkaya, 2017:28, 30). BM Antlaşması VII. Bölüm çerçevesinde bağlayıcı olan bu karar BM üyelerinin hukuki yükümlülüklerini değiştirmekte ve silahlı çatışma sırasında uluslararası insancıl hukukun uygulanmasını etkilemeyen terörizmin bastırılmasını amaçlayan bir uluslararası ceza hukuku enstrümanı olarak değerlendirilmektedir (Sommaro, 2016:143). Kararın kapsamı evrensel olup; verili bir coğrafi bölge ve verili bir silahlı çatışmayla kısıtlı değildir (De Guttery, 2016: 273). Bireylerin kendisine ve devletlere yükümlülükler getiren; üye devletler arasında işbirliğini merkezi konuma yerleştiren karar yerine getirilmesi zor ve suiistimale açık çok geniş yeni tedbirler içerdiği için eleştirilmiştir (Özer, 2016:233). 2178 sayılı kararın dördüncü kısmı ise yabancı terörist savaşçılara karşı alınacak tedbirleri detaylı bir biçimde açıklamıştır. Bahse konu olan tedbirler şiddet içeren aşırılığı önleme; yerel aktörlerin ve toplulukların şiddet içeren aşırılığa karşı stratejiler geliştirmeleri; çatışma çözümü ve radikalleşmeden terörizme geçişi engelleme; silahlı çatışmaları bitirme ve çözme ile topluma kazandırma aşamalarını öngörmektedir (Yalçınkaya, 2017:28; De Guttery, 2016:276). Ancak etkin bir gözetleme sistemi olmaksızın ve karşı-terörizm ile insan hakları arasında bir denge sağlanmaksızın ilgili karara uymak üye devletlerin iyi niyetine ve pozitif davranışına bağlı kalacaktır (De Guttery, 2016:278). DEAŞ’ın önemli bir yenilgi aldığı günümüzde en önemli bir başka sorunda çatışma bölgesinde kalan, evlerine dönen ya da bir başka ülkeye giden yabancı terörist savaşçıların başka çatışmalara katılması ya da terörist faaliyetlerde bulunması yani şiddeti başka coğrafyalara bulaştırma etkisi olacaktır. (Yalçınkaya, 2017:35). Yabancı savaşçı dalgasından en çok etkilenen Türkiye’de DEAŞ, El Nusra gibi terör örgütlerinin şiddetinin geri tepme etkisine ve riskine açık olup bu konu üzerinde durmalı ve önleyici stratejiler geliştirmelidir (Yalçınkaya, 2017: 36).

Sonuç

Günümüzde terörizmin uluslararası toplumun konsensüsüne dayalı bir tanımı yoktur. Uluslararası hukuk açısından bir konsensüs tanım olmaması terörizm çalışmalarını ve terörizmle mücadeleyi engellemektedir. Terörizmin tanımlanamamasının ise bir çok nedeni vardır. Bu nedenler arasında en önemlileri devletlerin self-determinasyon hakkının kullanılmasına ilişkin farklı görüşlere sahip olmaları ve devletlerin barış zamanında ve silahlı çatışma sırasında gerçekleştirdikleri eylemlerin terörizm teşkil edip

etmeyeceği konusunda yaşanan görüş ayrılıklarıdır. Görüldüğü üzere terörizmin tanımlanamaması teorik nedenlerden değil fakat siyasi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Terörizm bir araç, bir teknik, taktik ve stratejidir. Günümüzde “aşağıdan-yukarıya” diye tabir edilen ayaklanmacı/devlet dışı modern terörizm yaygın olmasına karşın terörizm sadece devlet dışı silahlı aktörler tarafından değil devletler tarafından da kullanılan bir taktik ve stratejidir. Devlet terörizmi de devlet-dışı modern terörizm gibi siyasal amaçlar için şiddet eylemleri ya da tehdidi kullanılarak korkuyu işletmektedir. İkiisi arasındaki temel fark devlet terörizminin nitelik ve nicelik açısından daha kapsamlı ve daha etkin yapıda olmasıdır. Devlet himayeli ve devlet destekli terörizm ise devletlerin ulusal çıkarlarını sağlama ve ilerletmede ucuz ve yaptırımı olmayan bir dış politika aracıdır. Devlet destekli terörizm yakın gelecekte de ortadan kaybolmayacaktır.

Bütün siyasal fenomenler gibi kültürel ve tarihsel bir bağlamda var olan terörizm de savaş tekniği kadar eskidir. Savaş ve terörizm arasında hat çizmek çoğu zaman zor olmakla birlikte her ikisi de farklı stratejilerdir. Savaş bir düşmanı zorlamak için fiziksel bir askeri stratejiyken, terörizm psikolojik bir stratejidir ve düşük yoğunlukta bir çatışmadır. Gerilla savaşı da terörizme benzeyen bir şiddet stratejisidir. Ancak gerilla toprak işgal etmeyi amaçlarken; teröristler ise düşünceleri işgal etmeyi amaçlar. Terörizm tıpkı savaş gibi, gerilla stratejisinin de bir parçası olabilir. Ancak geleneksel savaş ve gerilla mücadelesinin aksine terörizmin uluslararası hukuka göre meşru bir statüsü yoktur. Bu nedenle, strateji olarak terörizm ve savaşan taraf olarak da teröristler meşru bir statü elde etme şansına sahip değildir.

Ayaklanmacı/devlet dışı modern terörizmin gelişimini analiz eden Rapoport’un “Modern Terörizmin Dört Dalgası” isimli teorisi terörizm olgusunun küresel düzeyde dönüşümünü değerlendirmede faydalı bir çalışmadır. Ancak dört dalga tipolojisi herkes tarafından kabul edilen bir teori değildir. Bu tipolojinin bazı eksiklikleri vardır. Özellikle dinsel saik, intihar terörizmi; örgütlerin büyüklüğü ve uzun ömürlü olması gibi özellikleri ile göze çarpan dördüncü dalganın tüm yönleri üzerinde uzlaşmaya varılmış değildir. Yine dördüncü dalganın sona erip ermediği ve yeni bir dalganın ortaya çıkıp çıkmadığı tartışmalı konular arasındadır.

Yeni terörizm kavramı aslında akademik camiada ile 1990’larda buluşmuştur. Ancak 11 Eylül 2001 terörist saldırıları “yeni” fikrini ve terörist tehdit şeklini radikal bir şekilde değiştirmiştir. Akademik camiada geniş alıcı bulan ve siyasi dairedede yayılan kavram “yeni terörizm eski terörizme karşı” argümanı çerçevesinde şiddetlice tartışılmaya başlanmıştır. 11 Eylül 2001 terörist saldırıları milat alınarak başlatılan yeni terörizm tezinin savunucuları argümanlarını yeni terörizmin motivasyonunun ideolojiden ziyade dinsel olduğu; örgütlenme şeklinin yatay ve gevşek ağ şeklinde olduğu; KİS kullanma konusunda daha istekli ve daha kapasiteli oldukları ve şiddet kullanma konusunda sınırsız ve daha acımasız oldukları

şeklindeki önermeler çerçevesinde inşa etmişlerdir. Ancak yalnızca El Kaide terör örgütü baz alınarak oluşturulan yeni terörizm tezi, dünya genelinde İslam dininin toleransız ve şiddet dini olduğu yönünde bir önyargının oluşmasına ve İslam dininin hedef alınmasına yol açmıştır. Sistematik bir önyargıya dayanarak oluşturulan bu tez, son dönemlerde araştırma gündemini 11 Eylül 2001 olaylarından ayırmak isteyen eleştirel terörizm okulunun doğmasına yol açmıştır. Ana akım İslam dinini “aşırı”, “radikal” ve “köktenci” döngüden ayırştırmak isteyen bu çaba yeni terörizmi tek bir dine indirgeyen görüşlerin evrensel olarak kabul edilmediğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Zira bir dini toleranssızlıkla ve şiddetle yaftalamak dinine bağlı olan ancak toleransız ve şiddet yanlısı olmayan büyük çoğunluklara bir haksızlıktır. Hiçbir toplum terörizm tekeline sahip değildir ve tarih boyunca terörist eylemler sayısız coğrafi ve kültürel alanlara damgalarını vurmuştur. Nitekim Yeni Zelanda'nın *Christchurch* kentinde 15 Mart 2019 tarihinde iki ayrı camiye düzenlen ve 50 kişinin yaşamını yitirdiği ve 36 kişinin ağır yaralandığı terör saldırısı aşırı sağ geçmişi olan bir Avustralya vatandaşı olan Brenton Tarrant tarafından gerçekleştirmiştir. (Bkz., “Yeni Zelanda'daki.....”) Bu saldırı karşısında uluslararası toplumun gösterdiği tepki ve kınamalar bir kez daha terörizmin herhangi din, millet ya da medeniyetle ilişkilendirilmemesi gerektiğini teyit etmiştir.

Günümüzdeki terörizm niteliksel olarak evrimleşen ve dönüşüm geçiren bir yapıdadır. Artık teröristlerin motivasyonlarındaki siyasal, ideolojik ve dinsel temalar örtüşmektedir. Küreselleşme olgusu ve teknolojik gelişmeler terörizmi dönüştürmektedir. Ulaşım, iletişim ve bilgi teknolojisi alanında yaşanan kolaylıklar özellikle internet, insansız hava araçları, yapay zeka vs. terör örgütlerine eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Terör örgütleri bu imkanları kullanarak klasik terör örgütlerinin ötesine geçebilmekte ve etkin toprak denetimi sağladığı bölgelerde *de facto* örgütsel yapılar (*de facto* rejimler) kurabilmektedir. İç savaşların cereyan ettiği, kırılğan, zayıf, başarısız veya çökmüş devletlerin olduğu yerlerde, yeni model ve daha sofistike terör örgütlerinin ortaya çıkma ihtimali artmaktadır. Bu dönemde devletler terörizmle mücadelede etkin yeni stratejilere daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Kaynakça

- Başeren, Sertaç, H. (2002). “Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm”, *Dünyada ve Türkiye’de Terör*, T.C. Merkez Bankası Yay., Ankara ss.183-206.
- Başeren, Sertaç H. (2003). “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), ss.51-58.
- Baxter, R. R., (1974). “A Skeptical Look at the Concept of Terrorism”, *Akron Law Review*, 7(3), ss.380-387.

- Biçer, R. (2015). “İşİD Düşünce Yapısının Teolojik Arkapları”, *Kelam Araştırmaları*, 13(1), ss.1-11.
- Boulden, J. (2009). “Terrorism and Civil Wars”, *Civil Wars*, 11(1), ss.5-21.
- Casaca, P. (2017). “The Conceptual Discussion on Terrorism”, *Terrorism Revisited, Islamism, Political Violence and State-sponsorship* (İçinde), (Eds.) Paulo Casaca ve Siegfried O. Wolf, Springer, ss. 3-21.
- Celso, Anthony N. (2015). “The Islamic State and Boko Haram: Fifth Wave Jihadist Terror Groups”, *Orbis*, 59 (2), ss.249-268.
- Chadwick, E.(1996). *Self-Determination, Terrorism And The International Humanitarian Law of Armed Conflict*, Martinus Nijhoff Publishers, La Haye.
- Chaliand, Gerard ve Arnaud B. (2016). “Giriş”, *Terörizmin Tarihi Antikçağdan İşİD’e* (İçinde), (Eds.) Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, (Çev.) Bülent Tanatar, Nora Kitap, İstanbul.
- Crenshaw, M. (2008). “The Debate Over “New” vs. “Old” Terrorism”, *Values and Violence, Intangible Aspects of Terrorism* (İçinde), (Eds.) İbrahim A. Krawan, Wayne McCormack ve Soephe E. Reynolds, Springer, ss. 117-136.
- Combs, Cindy C. (1997). *Terrorism in the Twenty-First Century*, University of North Carolina, New Jersey.
- Cottee, S. (2017). “What ISIS Really Wants” Revisited: Religion Matters in Jihadist Violence, but How”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(6), ss. 439- 454.
- De Guttry, A. (2016). “The Role Played by the UN in Countering the Phenomenon of Foreign Terrorist Fighters”, *Foreign Fighters Under International Law and Beyond* (İçinde), (Eds.), Andrea de Guttry, Francesca Capone ve Christophe Paulussen, Asser Press, Springer, ss.1259-280.
- Dobbins, James ve Set G. J. (2017), “The End of a Caliphate”, *Survival*, 59, ss.52-72.
- Duyvesteyn, I. (2004).“How New Is the New Terrorism?”, *Studies in Conflict and Terrorism*, 27(5), ss.439-454.

- Erdoğan, Şemsettin ve Ergün D.(2015). “Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14(1), ss. 5-37.
- Findley, Michael G. ve Joseph K. Y. (2012). “Terrorism and Civil War: A Spatial and Temporal Approach to a Conceptual Problem”, *Perspectives on Politics*, 10(2) No 2, ss.285-305.
- Finnström, S. (2006). “Wars of the Past and War in the Present: The Lord’s Resistance Movement/Army in Uganda”, *Africa*, 76(2), ss.200-219.
- Ganor, B. (2002). “Defining Terrorism: Is One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter?,” *Policy Practice And Research*, 3(4), ss. 287-304.
- Gofas, A. (2012). “Old vs. New Terrorism: What’s in a Name?,” *Uluslararası İlişkiler*, 8(32), ss.17-32.
- Greenwood, Maja T.(2017). “ Islamic State and al Qaeda’s Foreign Fighters”, *Connections QJ*, 16(1), ss.87-97.
- Gunaratna, R. (2016). “El Kaide’nin Yeni Yüzü: 11 Eylül’den Sonra İslamcı Terörizm Tehdidi”, *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan İŞİD’e* (İçinde), (Eds.) Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, (Çev. Bülent Tanatar), Nora Kitap, İstanbul, ss.526-548.
- Güler, Recep Tayyip ve Ömer Behram Ö. (2018). “DEAŞ: Ortaya Çıkışı, Yükselişi ve Çöküşü”, *Ortadoğuda Devlet Dışı Silahlı Aktörler* (İçinde), (Eds.) Murat Yeşiltaş ve Burhanettin Duran, SETA, İstanbul, ss.463-494.
- Hmoud, M. (2006). “Negotiating the Draft Comprehensive Convention on International Terrorism”, *Journal of International Criminal Justice*, 4, ss.1031-1043.
- Honig, Or ve Ido Y. (2017). “A Fifth Wave of Terrorism? The Emergence of Terrorist Semi-States”, *Terrorism and Political Violence*, (ss.1-19), <https://doi.org/10.1080/09546553.2017.1330201>,(Erişim: 19.03.2019).
- Hoffman, B., *Inside Terrorism*, Columbia University Press, New York, 1998.
- Hoffman, B., “The Changing Face of Al Qaeda and the Global War on Terrorism”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 27(6), 2004, ss.549-560)

- Hoffman, B., “ Assessing the State of Al Qaeda and Current and Future Terrorist Threats”, *Values and Violence, Intangible Aspects of Terrorism* (İçinde), (Eds.) İbrahim A Karawan, Wayne McCormack ve Stephen E. Reynolds, Springer, 2008, ss.96-115.
- Jackle, Sebestian ve Marcel B. (2017). “New Terrorism=Higher Brutality? An Empirical Test of the Brutalization Thesis”, *Terrorism and Political Violence*, 29(5), ss.875-901.
- Kaplan, J. (2008). “Terrorism’s Fifth Wave: A Theory, A Conundrum, and a Dilemma’, *Perspectives on Terrorism*, 2(2), ss.12-24.
- Karakaya, İ. (2017). *Küresel Terörizmin Dönüşümü: El Kaide ve İŞİD Örnekleri*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Karakaya, İ. (2018). “Küresel Bir Terör Örgütü Olarak El Kaide”, *KTÜ 2. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi*, 15-16 Kasım 2018.
- Kegley, Charles W. (1990). “The Characteristics, Causes and Controls of International Terrorism: An Introduction”, *International Terrorism: Characteristics, Causes, Controls* (İçinde), (Ed.) Charles V. Kegley, Jr., University of South Carolina, St. Martin’s Press, New York, ss.11-26.
- Kotzambasis, Z. (2018), “Lawfare: A New Tool For Fighting Terrorism”, *Ariz. J. Int’l & Comp. L.*, 35, ss.165-193.
- Kurtuluş, Ersun N. (2011). “The New Terrorism and Its Critics”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 43(6), ss.476-500.
- Laqueur, W. (1999). *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, Oxford.
- Laqueur, W. (1977). *Terrorism*, Boston: Little, Brown.
- Majozı, N. (2018), “Theorising The Islamic State: A De-colonial Perspective”, *ReOrient*, 3(2), ss.163-184.
- Martin, G. (Mart 2017). *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar*, (Çev.) İhsan Çapcıoğlu ve Bahadır Metin, Adres Yayınları, Ankara.
- McAllister, Bradley ve Alex P. S. (2011). “Theories of Terrorism”, *The Routledge Handbook of Terrorism Research* (İçinde), (Ed.) Alex P. Schmid, Routledge, London , New York, ss.201-271.

- Merari, A. (2016). “Ayaklanma Stratejisi Olarak Terörizm”, *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan IŞİD’e* (İçinde), (Eds.) Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, (Çev.) Bülent Tanatar, Nora Kitap, İstanbul, ss.25-61.
- Meydan, V. (Bahar 2018). “A Paradox of International (Non) Recognition: The Relationship Between De Facto States And Patron States”, *International Journal of Economics Politics Humanities and Social Sciences*, 1(1), ss.1-7.
- Migaux, P. (2016). “El Kaide”, *Terörizmin Tarihi: Antikçağdan IŞİD’e* (İçinde), (Eds.) Gerard Chaliand ve Arnaud Blin, (Çev.) Bülent Tanatar, Nora Kitap, İstanbul, ss.436-453.
- Murphy, Jhon F.(2011). “ International Law in Crisis: Challenges Posed By the New Terrorism and the Changing Nature of War”, *Case. W. Res. J. Int'l. L.*, 44, ss.59-91.
- NATO’s Military Concept For Defence Against Terrorism, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm, Erişim Tarihi: 11.03.2019.
- Novogrodsky, Noah B. (2018). “ Is Isis A State? The Status of Statehood In The Age of Terror”, *Berkeley Journal of International Law*, 36(1), ss. 37-59.
- Özer, A. (2016). “Yabancı Savaşçılar Sorunu ve Suriye Krizi”, *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk* (İçinde), (Ed.) Fatma Taşdemir, Nobel, Ankara, ss.209-252.
- Pejic, J. (2011). “Armed Conflict and Terrorism: There is a (Big) Difference”, *Counter Terrorism, International Law on Practice* (İçinde), (Eds.) Ana Maria Salinas de Frias, Katya LhHamuel ve Nigel D. White, Oxford University Press.
- Prunckun, H. (2014). “The First Pillar of Terror-Kill One, Frighten Ten Thousand: A Critical Discussion of the Doctrinal Shift Associated with the New Terrorism”, *Police J.*, 87, ss.178-185.
- Rapoport, David C. (2004), “The Four Waves of Modern Terrorism”, *Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy* (İçinde), (Eds.) Audrey Kurth Cronin ve James Ludes, Washington DC.

- Report of the Secretary-General "In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*, (21 Mart 2005), UN Doc. A/59/2005, 58.
- Report of The Independent International Commission Of Inquiry On The Syrian Arab Republic: Rule of Terror: Living Under ISIS in Syria, A/HRC/28/69, 5 Şubat 2015.
- Schmid, Alex P. ve Albert J. J. (1988). *Political Terrorism: A New Guide To Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories And Literature*, Transaction Publishers, Amsterdam.
- Schmid, Alex P. (2011). "Definitions of Terrorism," *The Routledge Handbook of Terrorism Research* (İçinde), (Ed.) Alex P. Schmid, London, New York, Routledge.
- Schwenkenbecher, A. (2012). *Terrorism: A Philosophical Enquiry*, Palgrave Macmillan, New York,
- Shanahan, T. (2016). "The Definition of Terrorism", *Routledge Handbook of Critical Terrorism Studies* (İçinde), (Ed.) Richard Jackson, London, New York: Routledge, ss.223-246.
- Simon, Jeffrey D. (2011). "Technology and Lone Operator Terrorism: Prospects for a Fifth Wave of Global Terrorism", *Terrorism, Identity and Legacy: The Four Waves Theory and Political Violence* (İçinde), (Ed.) Jean E. Rosenfeld, New York, NY: Routledge, ss. 44-65.
- Simon, Steven ve Daniel B. (2000). "America and the New Terrorism", *Survival*, 42 (1), ss.59-75.
- Sommario, E. (2016). "The Status of Foreign Fighters Under International Law", *Foreign Fighters Under International Law and Beyond* (İçinde), (Eds.), Andrea de Guttry, Francesca Capone ve Christophe Paulussen, Asser Press, Springer, ss.142-159.
- Spencer, A. (2006). "Questioning the Concept of "New Terrorism", *Peace Conflict & Development*, 8, ss.1-33.
- Spencer, A. (2006). "New Versus Old Terrorism", *Routledge Handbook of Critical Terrorism Studies* (İçinde), (Ed.) Richard Jackson, London, New York: Routledge, ss.269-312.

- Şen, Yusuf Furkan ve Hasan Ç.(2018). “Boko Haram Terör Örgütünün Bölgedeki Etkisi ve Örgütle Müzakere Olanakları”, *Uluslararası Toplum Araştırma Dergisi*, 8(15), ss. 2095-2144.
- Taşdemir, F. (2009). *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışında Münferiden Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara.
- Taşdemir, F. (2016). “Kuvvet Kullanma Hukuku (*Jus Ad Bellum*) Açısından IŞİD ile Mücadele”, *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk* (İçinde), (Ed.) Fatma Taşdemir, Nobel, Ankara, ss. 63-96.
- Taştekin, Fehim, “Taliban’la Anlaşma: ABD Afganistan’ da Hezimeteye Mi Uğradı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47563394>, Erişim Tarihi: 15.03.2019.
- Tellidis, I. (2016). “ Religion and Terrorism”, *Routledge Handbook of Critical Terrorism Studies* (İçinde), (Ed.) Richard Jackson, London and New York: Routledge, ss.292-305.
- Tucker, D. (2001). “What’s New About the New Terrorism and How Dangerous Is It?”, *Terrorism ^[1]and Political Violence*, 13(3), ss. 1-14.
- Thornton, Thomas P. (2006). “Terror as a Weapon of Political Agitation”, *Terrorism: Critical Concepts in Political Science* (İçinde), (Ed.) David C. Rapoport, New York: Routledge.
- Thomas, Raju G. C. (1997). “Self Determination And International Policy”, *World Affairs*, 160 (1), (ss.17-33).
- Ulusoy, Ülkü Halatçı, “Ortadoğu’da Terörizmle Mücadele Kapsamında BM’nin Rolü”, *TASAM*, 26 Haziran 2018, (ss.113-144), http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/51266/ortadoguda_terorizmle_mucadele_kapsaminda_birle-smis_milletlerin_rolu, Erişim Tarihi: 21.03.2019.
- UN Report of The High-Level Panel On Threats, Challenges and Change, (2004). “A More Secure World: Our Shared Responsibility (2004), UN Doc. A/59/565, parag.64, s.49, <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/the-secretary-generals-high-level-panel-report-on-threats-challenges-and-change-a-more-secure-world-our-shared-responsibility/>, Erişim Tarihi: 14.02.2019.

UNSC Res. 1566 (8 Ekim 2004), UN Doc. S /RES/ 1566, par.3.
<https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/sres1566-2004>, Erişim Tarihi: 14.02.2019.

Yalçınkaya, H. (2017). “ IşİD’in Yabancı Savaşçıları ve Yarattığı Tehdit: Türkiye’nin Tecrübesi (2014-2016)”, *Uluslararası İlişkiler*, 14(53), ss.23-43.

Yeni Zelanda'daki iki camiye düzenlenen terör saldırısına dünyadan tepki yağdı”, <https://tr.euronews.com/2019/03/15/yeni-zelanda-daki-iki-camiye-duzenlenen-teror-saldirisina-dunyadan-tepki-yagdi>, Erişim Tarihi: 29.03.2019.

Walls, Erin, B.A. (2017) .*Waves of Modern Terrorism: Examining The Past And Predicting The Future* (Tez), Georgetown University, Washington, DC., 5 Nisan.

Weinberg, Leonard, Ami Pedahzur ve Sivan Hirsch- H. (2004). “The Challenges of Conceptualizing Terrorism”, *Terrorism and Political Violence*, 16(4), ss.777-794.

Weiss, Michael ve Hassan H. (2016). *IşİD: Terör Ordusunun İç Yüzü*, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Extended Abstract

Terrorism is the one of the most controversial issues in the academic community. The main reason for this is the failure to define a consensual definition of terrorism that is accepted by the international community. The inability to identify terrorism is not the theoretical reasons but it is due to political and religious reasons. Terrorism is a tactic that is used by not only by non-state armed actors but also by states in times of peace and war. It is not a new phenomenon using terrorism as an “instrument” in order to achieve political and religious goals. It can be said that phenomenon of terror is as old as human history. However, the French Revolution of 1789 is the turning point in the birth of modern terrorism. First of all, political terrorism became popular during the French Revolution. Terrorism is a type of violence that is constantly changing and gaining new dimensions and has arrived at the another turning point with the effect of globalization and technological developments. Today, in addition to classical terrorism, cyber terrorism, nuclear, biological and chemical terrorism, and lone wolf terrorism have become more important. After the tragic terror attacks on September 11, 2001, some new academic views have emerged. These views argue that a new type of terrorism or a new wave of terrorism has emerged and this terrorism is in a quite different form from the traditional (old) terrorism. Starting from the theory of David C. Rappaport’s four waves of

terrorism, some of the academicians point out that El Qaeda is the symbol organization of fourth wave of terrorism, in the meanwhile, another group of academicians who argues that a new wave, namely a fifth wave of terrorism was born and they show that model organization of this wave is ISIS (IS) and Boko Haram. The concept of new terrorism is built on a number of arguments. According to the academicians who advocate new terrorism, there are some fundamental differences between new and old terrorism. These are: a) Motivation; b) Organizational structure; c) Action tactics; d) Target selection and e) Brutality. Religion and fanaticism is the main motivation for the new terrorist. Unfortunately for most of those who advocate this claim, only religion of Islam but not other religion, is seen as the source of motivation. According to critics of the new terrorism, religious terrorism is certainly not a new phenomenon. According to the new terrorism defenders, new terror organizations have less hierarchical organizational structure, which are different from the old ones. According to the advocates of the new terrorism thesis, new terrorist organizations want to “the more people to watch and the more people to die”.

Another feature of the new terror organizations is the unwillingness to negotiate and compromise. Suicide terrorism is the most identifiable character of new terrorism. New terrorist organizations are very eager to obtain end use Weapons of Mass Destruction (WMD). According to the new terrorism defenders, the symbol organization of new terrorism is Al Qaeda. But nowadays there are a significant number of fifth wave theories that claim that a fifth wave of terrorism was already born. The first of the attractive fifth wave theories are called *tribalism*. In Uganda, Lord's Resistance Army (LRA) is the first ideal organization of the fifth wave. Another of the fifth wave terrorism theory is the establishment of terrorist semi-states especially in the Middle East and North of Africa. This development, which is quite different from the fourth wave of terrorism that started with the 1979 Iran Islam Revolution, is seen as the beginning of a new wave of terrorism namely fifth wave. In this context, in June 2014 DAESH/ISIS declared caliphate in the region covering Syria and Iraq territory. As a prominent and dangerous non-state armed actor ISIS became a source of global and regional security problems. Debates on the ISIS focused on especially about what kind of an actor it is in the international law order? It was questioned that whether ISIS would be characterized as a failed state, or is a pseudo-state or a quasi de-facto state or not. Unlike the old/classic terrorist organizations, ISIS met the three of the four criteria (population, territory, sovereignty and recognition) that was envisaged to become a state within the framework of the Montevideo Convention of 1933. Unlike classical terrorist organizations ISIS acted as a state: It occupied territories in Iraq and Syria and used sovereign powers in this region. However the international community refrained from recognizing the Islamic State as a State. In many resolutions, the UN has condemned ISIS's actions as a terrorist organization. In fact, ISIS has not got any intention of

being recognized as a state by the UN. Because ISIS is an organization doesn't confirm the Westphalian system but is against to it. In May 2020, ISIS has been severely defeated by the Coalition Force led by US. The ISIS lost most of the land it occupied. Thus, the ISIS transformed from a *de facto* regime to a classic terrorist network that attacks against to both combatants and non-combatants in Syria. However, this development doesn't mean that absolute victory has been achieved on ISIS.

Another of the fifth wave theories is described as a "technological wave" and the most prominent feature of this wave is the impressive role of Internet technology. Terrorist organizations such as Boko Haram, Al Qaeda, ISIS and Al-Shabaab benefit from the opportunities of the modern technology. For example these sophisticated terrorist organizations spread their messages, recruit staff and collect funds via by Internet. Today another problem is the foreign terrorist fighters who remain in the conflict zoon (Syria), return their home or go to another third country because they may carry out terrorist activities and spread violence in other geographies. In this new era where terrorism and terror organizations have transformed and changed in terms of quality and quantity, States should modernize their counter-measures in the fight and combat against to terrorism.